

JOSEP ALANYÀ I ROIG*

**LA CARTA CIBARIORUM O LIBRE DE LES VIANDES
DE LA CANÒNICA DE TORTOSA (1350)**

ABSTRACT

This study publishes and comments the referent orders of Canon's Chapter of Tortosa's Cathedral to the alimentary social benefits out of every one of the Chapter's members, the yearly rhythm of the alimony, the quantities served and the personnel put in charge of to provide it.

EL DOCUMENT I LA SEVA FORMACIÓ

Entre la documentació que l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa guarda de la Canònica he descobert recentment un lligall *in folio* de 17 folis, dels quals n'hi ha 16 de manuscrits, escrit amb tinta sèpia i cosit amb fil blanc. El lligall no té coberta protectora ni pel davant ni pel darrere, per la qual cosa els dos primers folis han patit petits esquinços i el primer s'ha després del cos del lligall. Per la tipologia de la lletra i la qualitat del paper, paper de fil manufacturat artesanalment, fi i amb filigrana, atribueixo el document al segle XVI o, com a més tard, als inicis del XVII.

Els folis conserven, perfectament visible a contrallum, l'empremta del verjurat del paper (pontillons i corondells) i de la filigrana o marca d'aigua de l'artesà, posada com a distintiu d'origen i garantia de qualitat. La filigrana, visible en els folis 1, 7, 8, 10, 13, 14, 15 i 16, és de figura de cor sobremuntat per corona esquemàtica de tres florons que inclou una creu llatina i sota el cor les inicials majúscules EM i un senzill ornament posat sota les lletres.

Aquest lligall és una còpia en paper d'un altre document, l'original, escrit en pergamí, que al marge esquerre del foli 1 r. ve referenciat amb aquestes paraules:

* Canonge. Director de l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa.

“Cibaria. Lo acte auctentich desta carta cibariorum se trobara dins lo archiu segret en lo armari comune 1º signatura nº 5”. En el mateix foli, encapçalant el text autèntic de la *Carta Cibariorum*, hi ha indicat el títol que hi havia a la coberta del document original: “Titulus libri, in cuius coopertis sunt verba sequentia: Hic intus invenies Gula quae est et quae causa Gula”.

La *Carta cibariorum* de la Canònica tortosina és un document valuossíssim que cal posar en el mateix rang de les cartes d'àpats conegudes fins avui corresponents al Principat de Catalunya: el *Llibre del Coc de la Canonja de Tarragona* (1331),¹ el *Llibre de Cuina de Scala Dei*,² el *Llibre de Sent Soví* (1324)³ i el *Llibre del Coch* de Mestre Robert de Nola (ca.1477).⁴ El document està escrit en llatí i en català. En llatí està escrit el protocol o encapçalament, de 54 línies (fol. 1 r.-v), i l'escatocol o conclusió, de 45 línies (fols. 15 r-16 r.). La resta del document està escrit en català, en la varietat dialectal pròpia de la Tortosa medieval.⁵

La data de la *Carta Cibariorum* o Carta d'àpats de la canònica de Santa Maria de Tortosa és el dijous, 16 de setembre de 1349. Aleshores integraven el Capítol Catedral Francisc de Montoliu, prior; Ramon de Tayà, ardiaca major; Domingo Meseguer, degà; Pere Urgellés, infermer; Guillem Oliver, prior claustral; Llorens Bretó, precentor; Joan de Castres, tresorer; Miquel Cirera, hospitaler; Bartomeu Pujades, Guillem Argilaguer, Guillem Pineda i mestre Pere Batlle, tots ells canonges de la seu,⁶ que, reunits en capítol a la Canònica –“in domo Capituli” el divendres 3 de setembre de 1350, davant el notari Berenguer Segarra i els testimonis Guillem [...] Macip i Pere Gargallo demanaren que els fos fet i lliurat document públic de la *Carta Cibariorum* de la Canònica, fins aleshores no escrita.

1. *Llibre del coc de la Canonja de Tarragona*, edició a cura de Mn. Joan SERRA I VILARÓ, Tipografia La Academia, Barcelona, 1935.

2. *El Llibre de la cuina de Scala Dei*, edició a cura de Mariona QUADRADA, El Mèdol, Tarragona, 1996. Hi ha una edició anterior feta a cura de Josep Iglésies, *El Llibre de Cuina de Scala Dei*, Fundació Francisc Blasi Vallespinosa, Barcelona, 1963.

3. *Libre de Sent Soví*, edició a cura de Rudolf GREWE, Editorial Barcino, Barcelona, 1979.

4. MESTRE ROBERT, *Llibre del coch: tractat de cuina medieval*, Curial, Barcelona, 1996 ; Ruperto de Nola, *Llibre de doctrina pera ben servir de tallar y del art de coch*, edició a cura Joan ARNAU, Borriana, 1988.

5. De la *Carta cibariorum* tortosina hi ha inclòs un trasllat íntegre dins l'original “procés entre la ciutat (de Tortosa) i clero sobre metre vi, fet l'any 1372”, fols. 510 r.- 581 r., document conservat a l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, Fons Ajuntament de Tortosa, Bisbe i Capítol, núm. 67, paper 205. A partir d'aquesta font documental Albert CURTO HOMEDES va publicar un petit article, *El menjar medieval durant la setmana santa*, dins el programa de la Setmana Santa de Tortosa de 1998.

6. Considerant que en els dies de la pesta negra no hi hagués vacant cap canongia, a la seu de Tortosa hi havia d'haver vint canonges, dels quals n'haurien mort vuit per causa de la pesta puix en quedaven dotze. Sense comptar el nombre de beneficiats i altres preveres, diaques i sotsdiaques comensals de la catedral.

La redacció nova de l'antiga carta d'àpats del Capítol fou feta a petició del Bisbe i del Capítol i llegida i publicada al lloc de Lledó, davant l'aleshores bisbe de Tortosa, Jaume Sitjó, i els discrets Pere d'Apiera, arxiprest de Morella, i Pere de Ripollés, testimonis.

El bisbe Sitjó, nascut a Valls a la darrerria del segle XIII, fou un eminent jurista en ambdós drets. Nebot dels canonges de Lleida, Pere i Ramon de Valls, fou jurispèrit de la cúria de Lleida, canonge, oficial i vicari general del bisbe Ferrer Colom, a qui succeí a la seu de Lleida (1341-1348). L'any 1348, mort el bisbe de Tortosa Bernat d'Oliver, fou traslladat a la seu tortosina. Morí a Sant Mateu del Maestrat, on es trobava fent la visita pastoral, l'any 1351, i les seves despulles foren traslladades a la catedral tortosina. Tant a Lleida com a Tortosa publicà diverses compilacions de les constitucions capitulars. L'Arxiu Capitular de la Seu de Tortosa conserva la constitució *De Capitulo generali celebrando*, de 10 d'abril de 1350, la *De electione prioris Ecclesiae* i altres, entre les quals cal comptar la *Carta Cibariorum Prioris et Canonicorum Ecclesiae Dertusensis*, que és objecte del present estudi.

Jaume Sitjó és autor d'importantes obres jurídiques pròpies del prestigiós jurista i home erudit que era, i també de sermons: *Glosses a les Decretals* i *Sermons dominicals*, de les quals no se'n coneix cap exemplar; la *Cigonina super quarto libro Decretalium*, obra escrita a Lleida entre els anys 1341 i 1348, de la qual se'n conserven dos manuscrits, l'un a la Biblioteca Capitular de la Seu d'Urgell (ms. 2874) i l'altre a la Biblioteca Capitular Feliniana de Lucca (ms. 245). L'obra és un ampli comentari al llibre quart de les *Decretals*, que recull els textos, la doctrina i comentaris dels autors, però pel comentari que fa en el títol XV de la rúbrica *De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi* del text legal de les *Decretals*, on exposa breument la *Practica Constantini*, motiu pel qual la reina Violant, el 1387, li hauria sol·licitat aquest còdex, la *Cigonina* ha estat interpretada erròniament considerant-la un *Art de desfer malefícis*, com alguns autors l'han subtitulada.⁷

És molt probable que la redacció escrita de la *Carta Cibariorum* de la canònica de Tortosa, fins aleshores transmesa per tradició oral, fos feta per la intervenció expressa del bisbe Sitjó, que venia de Lleida, on el Capítol Catedral gaudia de la *Constitutio cibaria* donada pel bisbe Guillem Pérez de Ravidats l'any 1168, una constitució que regulava la despesa i les porcions de la "mensa episcopalis et canonicalis" per al Bisbe, els canonges, beneficiats, clergues comensals i servents que feien vida en comú a la canònica agustiniana il·lerdense.⁸

7. Benigne MARQUÉS I SALA, *Jaume Sitjó*, dins *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, III, pp. 454-455. Ramón O'CALLAGHAN, *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*, pp. 93-94. Josep PERARNAU I ESPELT, *Tres notes entorn de la biblioteca papal. II. Què és la Cigonina*, dins *Arxiu de Textos Catalans Antics*, VI (Barcelona, 1987), pp. 304-306. Enrique BAYERRI BERTO-MEU, *Historia de Tortosa y su comarca*, VIII, p. 559.

8. Publiquen la *Constitutio cibaria* de Lleida P. SÁINZ DE BARANDA a *España Sagrada*, vol. 47 (Madrid, 1850) i Jaime L. VILLANUEVA a *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XVII.

S'hi afegien encara dues raons de pes que recull la introducció llatina de la *Carta*: 1) el perill de caure en l'oblit la consuetud dels àpats transmesa fins aleshores exclusivament per tradició oral: "Scripto tradi convenit facta mortalium quae ab humanis mentibus, invidia (per "invida") memoria, debere sepe solet oblivio"; i 2) la desaparició per mort d'alguns dels canonges i beneficiats més antics, que havien caigut víctimes de la pesta negra l'any 1348: "...recognoscentes quod propter mortalitatem que his temporibus viguit pauci sive paucissimi de antiquis canonicis et beneficiatis nostrae Ecclesiae supersunt qui notitiam habeant de portionibus seu provisionibus quae secundum diversitatem festivitatum ac temporum sunt per Priorem de bonis Prioratus ex adversis causis Episcopo et canonicis ac beneficiatis eiusdem Ecclesiae ministrandae".

A la *Constitutio cibaria* de Lleida trobem apartats semblants que a la *Carta cibariorum* de Tortosa, és a saber: 1) les festivitats litúrgiques de l'any; 2) els diversos temps litúrgics; 3) les mesures de pa i vi que s'havien d'utilitzar; 4) les carns i llurs classes segons grossària i preus; 5) els peixos, ous, llegums i verdures que s'havien de prendre en dies de quaresma, de vigília, d'abstinència i de dejuni; 6) el temps en què i a qui s'havia de suministrar la fruita; 7) la proporcionalitat en les distribucions de carns i altres aliments segons el grau de jerarquia dels membres del Capítol; 8) els condiments i plats cuinats. Podem considerar-los, doncs, documents paral·lels que tenen, així mateix, una gran semblança amb els llibres de cuina o documents semblants de les canòniques catedralícies de la resta de Catalunya i d'Europa.

Tanmateix, la *Carta cibariorum* de Tortosa presenta una important diferència respecte a la *Constitutio* de Lleida, i és la incorporació de les "Ordinacions generals per al regiment de la Canònica", que consten de 34 capítols (fols. 11 r.-15 r.).

Crec que l'origen de la *Carta cibariorum* de la canònica de Tortosa cal atribuir-lo a la primera comunitat agustiniana de canonges que arribà de la canònica de Sant Ruf d'Avinyó l'any 1151 amb el seu abat, Gaufred, consagrat bisbe de la seu tortosina a la catedral de Tarragona per l'arquebisbe, Bernat Tort, amb la participació dels bisbes Guillem de Torroja, de Barcelona, Berenguer de Llers, de Girona, Pere de Redorta, de Vic, i Arnau, d'Elna, el 5 d'agost de l'any esmentat en presència del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV.⁹

La vida en comú dels clergues seculars havia reflorit pels volts del 1040 amb la reforma del clero secular allí on existia una noblesa arrelada a les ciutats amb predomini sobre l'aristocràcia rural i que disposava de fonts d'ingressos alternatives a

9. La primera comunitat canònica estava formada pel bisbe Jofre d'Avinyó i nou canonges, nombre que ben aviat s'incrementà fins a vint, com consta en la butlla del papa Adrià IV, datada a Benevento el 20 de març de 1156, en què el Summe Pontifex accepta sota la protecció de la Santa Seu l'església i la canònica de Santa Maria de Tortosa. (ACTo, Concessions Apostòliques, 2, 7 (660. 675)) Cfr. J. L. VILLANUEVA, *Viage literario...*, V, pp. 257-261. Antoni VIRGILI, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, doc. 64, pp. 114-117.

les rendes de la terra. Així s'esdevingué a Sant Ruf d'Avinyó, Arles i París, a França, a Roma, Florència, Bolonya, Milà, Torí, Siena i Lucca, a Itàlia, i a Barcelona.¹⁰ Era la tercera embranzida produïda des dels esplendorosos inicis de la vida comuna regulada des del segle IV per la regla de sant Agustí, que els bisbes imposaren als sacerdots que havien de compartir un refectori, un dormitori i una tresoreria comuns dins l'àmbit de l'església catedral o vora d'ella. Aquest ressorgiment arribava després d'una decadència general del món cristià i d'un segon reffloriment, l'any 750, lligat a la *Regula canonicorum* de Chrodegang de Metz.¹¹ Els canonges, d'acord amb aquesta regla, havien de viure en comunitat, sotmesos a una clausura quasi tan rigorosa com la dels monestirs, i s'havien de reunir diàriament per celebrar les funcions litúrgiques a l'església catedral (missa i hores corals) i els àpats, abundants i variats, amb una important presència de la carn fora dels dies de penitència, que eren molts menys que els dels monjos dels cenobis.

La *Regula canonicorum* del bisbe de Metz, que s'inspirava en la regla de Sant Benet i en els usos romans, proposava als canonges el despreniment dels afers mundans, la dedicació plena a l'ofici diví i a la vida comunitària dins el claustre canònic, però sense les obligacions fonamentals de la vida monàstica -obediència, pobresa i frugalitat-, perquè la tasca dels clergues seculars de vida comuna no era la pròpia edificació ascètica, camí de la perfecció mística, sinó la cura pastoral de les ànimes.¹² Amb la vida comuna canònica establerta a les ciutats episcopals hom pretenia dignificar la vida, la moralitat i el nivell intel·lectual dels clergues seculars que vivien a les canòniques de manera que fossin òptims consellers del bisbe, homes de prestigi en les ciències teològiques, bíbliques, filosòfiques, jurídiques, històriques i fins i tot mèdiques i naturals, i referents de perfecció per als clergues de les parròquies, de procedència rural, sovint mal preparats i de conducta deficient, i per als feligresos del bisbat.

La creació de les canòniques a l'entorn de les catedrals comportà una reestructuració arquitectònica peculiar dels barris catedralicis de les ciutats. Els canonges necessitaven disposar d'un ampli dormitori, del refectori per als àpats, de l'aula capitular per a reunions ordinàries del capítol, d'una aula major per reunir-s'hi el capítol per a sessions extraordinàries i impartir-hi les classes l'escola catedralícia, d'un arxiu i biblioteca i d'un claustre comú, entorn del qual es distribuïen les dependències canòniques i altres edificis al servei de la Canònica.

10. G. DUBY, *Les chanoines réguliers et la vie économique des XIe et XIIe siècles*, dins "Seigneurs et paysans (Hommes et structures du Moyen Âge, II)", Paris, Flammarion, 1988, pp.133-135.

11. SANCTUS CHRODEGANGUS, *Regula canonicorum*, edició de J. P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina prior*, LXXXIX, París, 1863, cols. 1057-1119.

12. Antoni RIERA MELIS, *Sistemes alimentaris i estructura social*, dins *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, CSIC, Barcelona, 1988, p. 13. L. K. LITTLE, *Pobresa voluntaria y economía de beneficio en la Europa medieval*, Taurus, Madrid, 1980, pp. 132-133.

Així es va fer a Tortosa, on s'aixecà, al carrer de la Croera, situat avui enfront de l'actual palau episcopal (s. XIV-XV), l'antic palau del bisbe (s. XII), un edifici que comunicava amb la seu romànica (s. XII) i la canònica agustiniana (s. XII-XV), conjunt d'estances avui restaurades que ocupen les ales nord-est i est del claustre, a les quals cal afegir l'hospital de Santa Maria, el forn i les carnisseries de la Canonja, situats a l'espai urbà del Pati de la Canonja i carrer de les Taules Velles comprés entre la Porta del Palau i la Porta de l'Olivera.¹³

De la *Regula canonicorum* de Chrodegang emanà la *Forma institutionum canonicorum* de Símfosi Amalari, promulgada poc després del sínode d'Aquisgrà, reunit el 816 per Lluís el Piadós.¹⁴ La regla canònica d'Aquisgrà s'adaptava perfectament a les estructures econòmiques i socials de la primera edat feudal. S'ajustava bé a una economia quasi exclusivament agrària i ramadera, puix permetia de dividir el patrimoni comú del capítol —la “Mensa canonicalis”— cada cop més ben diferenciat del bisbe —la “Mensa Episcopalis”—, en lots individuals d'extensió variable —les prebendes— confiant-ne cada una d'aquestes parts a un canonge, que l'administrava directament, som si d'un senyor es tractés, amb l'assistència dels seus propis servidors o domèstics. La regla aquisgranesa amb allò que en quedà després en els estatuts canònics posteriors, va permetre l'establiment d'un estret vincle espiritual i material entre l'aristocràcia de la ciutat episcopal i rodalies i la catedral.¹⁵

Encara que les regles canòniques, per l'esperit, pretenien d'afermar entre els eclesiàstics la dignitat de vida, la pràctica de la virtut i el bon exemple d'acord amb una mesura possibilista, per la lletra permetien l'individualisme, l'administració senyorial d'uns béns més que suficients i un règim alimentari no gaire frugal, la qual cosa, amb el prestigi que acompanyava la vida canònica, feia especialment atractiva l'entrada als capítols catedralicis dels fills de les grans famílies de la diòcesi. Una de les conseqüències d'aquesta situació fou un increment quantitatiu de la dieta i un avenç significatiu de la carn a càrrec dels vegetals, cosa mal vista per uns sectors de les feligresies que fins i tot dubtaven de la validesa dels sagraments administrats per eclesiàstics que menjaven amb gula i, en conseqüència, en la mentalitat de l'època, havien de ser incontinents.

Davant la degeneració observada i sovint denunciada calgué reformar el clergat, el de la ruralia i el de les canòniques, exigint a la figura del sacerdot el compli-

13. ALMUNI I BALADA (Victòria) i LLUÍS I GINOVART (Josep), *Sancta Maria Dertosae. Catedral de Tortosa. Guia històrica i descriptiva*, pp. 9-36. Victòria ALMUNI I BALADA, *Un exemple de fàbrica baixmedieval de gran envergadura: la catedral de Tortosa als segles XIV i XV*, tesi doctoral inèdita, 3 vols.

14. SYMPHOSIUS AMALARIUS, *Forma institutionum canonicorum*, edició de J. P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina prior*, CV, París, 1864, cols. 816-934.

15. G. DUBY, *Les chanoines réguliers et la vie économique des XIe et XIIe siècles*, dins “Seigneurs et paysans (Hommes et structures du Moyen Âge, II)”, pp.133-134.

ment de cinc trets fonamentals, es a saber: la castedat, el despreniment del món, l'austeritat, la dedicació al culte diví i la caritat. La reforma l'endegaren des de Roma Pere Damià i el papa Gregori VII enfront dels qui volien reinstaurar la regla d'Aquisgrà. Les tensions foren fortes i les resistències, entre els eclesiàstics i el poder civil, duradores, per la qual cosa el concili del Laterà convocat per Nicolau II el 1059 hagué de trobar una solució de compromís, segons la qual hom ratificà formalment la regla d'Aquisgrà, però se'n derogà, per inconciliables amb la vida canònica, els capítols 115, que autoritzava la propietat privada dintre de la clausura, i 122, que concedia als canonges una quantitat excessiva de menjar i de beguda.¹⁶

Amb aquestes noves disposicions els capítols canònics regulars seguien una via intermèdia de vida entre els monjos, sotmesos a una major austeritat, i el clergat secular, sovint deficient en l'observança de la disciplina eclesiàstica i no sotmesos a norma càrnica en el menjar i beure. Així mateix gaudien d'una dieta intermèdia entre l'abundosa i càrnica de l'aristocràcia i la vegetariana dels monjos. Així ho determinava fins al detall la *Regula canonicorum* de Chrodegang:

Al refectori catedralici s'havien de servir normalment dos àpats, l'un al migdia i l'altre a l'horabaixa. Per a dinar ordenava una sopa de verdures i sèmola de cereals (*pulmentum*), un tall de carn, guarnició i tres copes de vi: "Quando clerus noster bis in die reficit per tempora constituta, sicut superius scriptum est, panem qui sufficere accipiat. Pulmentum vero ad sextam. Carnem inter duos ministrationem unam, et cibaria una accipiant, et si cibaria non habeant, tunc duas ministrationes de carne aut de lardo habeant... Quando bis in die edendum fuerit, presbyteri ad sextam tres calices accipiant".¹⁷ Per al sopar, més frugal, disposava una porció de carn entre dos o altres aliments no especificats i dues copes de vi: "Ad coenam autem, aut unam ministrationem de carne inter duos, aut una cibaria habeant... Ad coenam duos (calices accipiant)".¹⁸

Els dies d'abstinència la sopa de verdures s'havia de substituir per un plat de llegums secs —més rics en hidrats de carboni i proteïnes— i la carn per un bocí de formatge o per peix, tot mantenint inalterats els restants components de tots dos àpats: "Illo tempore quando quadragesimalem vitam debent ducere, tunc ad sextam inter duos fratres portionem de formatico et cibaria accipiant, et si pisces habuerint aut legumen vel aliud quid, addatur et tertium. Et ad coenam inter duos cibaria una aut portionem de formatico accipiant".¹⁹ Els jorns de dejuni els canonges només anaven al refectori a boqueta de nit per consumir un menú gairebé idèn-

16. C. EGGER, *Le regole seguite dai canonici regolari nei secoli XI e XII*, dins *La vita comune del clero nei secoli XI e XII, Prima Settimana Internazionale di Studio di Mendola*, II, p. 9.

17. SANCTUS CHRODEGANGUS, *Regula canonicorum*, edició de J. P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina prior*, LXXXIX, col. 1109.

18. *Ibidem*, col. 1109.

19. *Ibidem*, col. 1109.

tic al del dinar d'abstinència: “Quando autem in die una refectio fuerit, tunc cibaria una inter duos, et portionem de formatico, et ministrationem unam d' elegumine, aut aliud pulmentum accipiant... Quando autem in die una refectio fuerit, sicut antea in hora sexta, quando bis manducabant, tanto calices accipiant; et quod ad coenam accipiebant de potu, hoc cellario remaneat”.²⁰ Cal dir que, a les canòniques, els dies de magre eren menys que en els monestirs.

La canònica de Tortosa va regir-se des de l'inici per la *Prima Ordinatio Ecclesiae Dertusensis*, redactada i aprovada pel bisbe Gaufred i el capítol l'any 1153 i confirmada i aprovada pel papa Adrià IV el 1155, segons la qual els canonges es comprometien a viure d'acord amb la regla de Sant Agustí i observar fidelment els usos i costums de la canònica de Sant Ruf d'Avinyó. Formava part dels usos i costums esmentats la carta d'àpats, insinuada en la *Secunda Ordinatio* del bisbe Ponç de Monells de 27 de juny de 1166, on s'expressen algunes poques referències a la *Carta cibariorum* :

1. La divisió per meitat de les rendes comunes del Bisbe i del Capítol per constituir, separades, la *Mensa Episcopalis* i la *Mensa Canonialis*: “De quartis quoque ecclesiarum parrochialium totius episcopatus quas modo habent christiani vel in antea habituri sunt habeat episcopus medietatem et aliam medietatem habeant ex integro canonici ad mensam”.

2. La distribució del pa i el vi entre el Bisbe i el Capítol en certes festivitats: “Item statuimus ut oblationes panis et vini que in ecclesia Dertusensi offeruntur sint ad mensam canonicorum exceptis quatuor festivitibus, videlicet, Nathale Domini, Pascha, Pentecostes et in Assumptione beate Marie in quibus habeat episcopus medietatem et aliam canonicum”.

3. La participació i distribució del menjar i el beure entre els canonges i els qui podien prendre part en els àpats de la Canònica: “...habeant canonici eiusdem ecclesie semper iure perpetuo sine contradictione episcopi et sine ulla divisione quascumque acquisitiones vel possessiones a modo adquirere poterunt, tam de canonicis regularibus quam de conversis, quam etiam de secularibus qui cum eis cotidianum victum acceperint vel maiorem suam moram ibi fecerint”.

4. La presència del bisbe al refector dels canonges: “Item diffinitum est ut quodcumque episcopus in refectorio cum canonicis comedere voluerit cum capellano suo tantum ingrediatur et ipse episcopus sedeat ad priorem mensam et cum silencio audiat lectionem atque apponatur ei soli de omnibus cibis quantum apponitur duobus canonicis et capellano suo sicut uni de fratribus et quod remanserit ad elemosinam detur”.

5. L'absència del bisbe al refectori canonic: “Sed si ipse (episcopus) in refectorio comedere noluerit vel propter aliquam necessitatem non poterit detur ei de

20. *Ibidem*, col. 1109.

eisdem cibis quantum datur duobus canonicis et capellano suo quantum uni canonico etiam si eiusdem ecclesie canonicus non fuerit".²¹

La canònica tortosina havia de disposar, doncs, d'horts i terres de conreu i de pastura, de carnisseria i de forn, d'on extreure els productes per a l'alimentació dels canonges. I en disposava, ni més ni menys que la resta de canòniques europees d'aquell temps, com ho prova l'abundant documentació que ens n'ha arribat.

La quantia del menjar i de la beguda dels àpats dels canonges, sempre més copiosos i variats que els dels monjos, venia establerta d'acord amb l'extensió, riquesa i fertilitat del patrimoni canonical, estimant-se la mesura ideal en quatre lliures. Val a dir que la canònica de Tortosa era prou rica i disposava d'abundants recursos alimentaris, sobretot de carns, pa i vegetals tradicionals a les Terres de l'Ebre, i de vi. Per tant, amb aquesta alimentació abundosa els canonges, en períodes de relaxació de costums, podien augmentar les racions de carn, pa i vi i fins i tot reduir els dies de vigília, sempre inferiors als dels monjos i frares conventuals.

Els vegetals, tinguts en menor estima, eren escassos en la dieta i no solien augmentar-se. No és que en sentissin fòbia, però en considerar-se la dieta vegetal pròpia dels monjos per elecció, i dels camperols i classes més pobres per necessitat, els canonges i el bisbe, que pertanyien a l'estament senyorial, havien de viure, menjar i beure com els senyors, senyors eclesiàstics però senyors, i aquests mostraven llur distinció social en la indumentària i el capteniment, però també, i no en segon terme, en la quantitat de queviures de què disposaven, la quantitat d'aliments que ingerien i llur qualitat.

Els senyors, també els eclesiàstics, durant l'edat mitjana i encara en els segles posteriors per inèrcia de la tradició i força dels reglaments o estatuts, menjaven sobretot carn d'animals de ramat, domèstics o de caça menor i major ben assaonada amb condiments i espècies. En solien menjar molta perquè la bulímia havia esdevingut un senyal de força i de salut, de prestigi, riquesa i noblesa,²² malgrat que això els provoqués, "a la llarga, obesitat, hipertensió arterial, discràsia úrica i inflamacions articulars o gota, especialment el poagre o gota dels peus".²³

L'alimentació senyorial contrastava sobretot amb la dels camperols, que s'alimentaven de pa de blat i de mestall i també de sègol, amb el perill de contreure l'ergotisme gangrenós o foc de Sant Antoni si el sègol era banyut pel fong *Claviceps*

21. ACTo, Comú del Capítol, 1, 1 (535. 525). Cfr. Antoni VIRGILI, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (062-1193)*, doc. 161, pp. 215-218. E. BAYERRI, *Historia de Tortosa y su comarca*, VII; p. 432.

22. M. MONTANARI, *L'alimentazione contadina nell'alto Medioevo*, Napoli, Liguori ed., pp. 457-459. *idem*, *Storia, alimentazione e storia dell'alimentazione. Le fonti scritte altomedievali*, dins "Archeologia Medievale", VIII (Firenze, 1981), pp. 31-36.

23. Antoni RIERA MELIS, *Sistemes alimentaris i estructura social*, dins *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, p. 6.

purpurea, menjaven moltes farinetes de cereals secundaris i petites quantitats de carn, generalment cuita a l'olla, faves i pèsols, carn de porc, aviram de corral (galls, gallines i conills) i caça menor (llebres, conills), però menys de carn de caça major (porcs senglars, cérvols i cabres monteses), sovint reservada als senyors, i ous.

Si relacionem la qualitat i la quantitat dels àpats de les taules senyorial, per tant també les dels canonges de Tortosa, amb l'aportació calòrica dels aliments hem de reconèixer que els canonges de la Seu de Tortosa menjaven en excés i ingerien aliments molt rics en calories. Tanta energia no podia ser consumida o cremada per causa de llurs hàbits de vida sedentària i, per tant, els nostres canonges, a la llum de les dades de la carta d'àpats, havien de patir problemes greus de metabolisme.

Cal dir que l'alimentació canonical era completa per bé que excessiva. Els organismes dels membres de la canònica tortosina s'asseguraven, amb l'aigua del pou de la Canonja, l'oxigen i les sals inorgàniques que ingerien, els aliments d'origen mineral que necessitaven: sodi, potasi, magnesi, ferro, coure, calci, etc. De sals de calci, per exemple, ve a necessitar-se'n un g diari; de magnesi, 0,27 g diaris; i de ferro, de 10 a 20 mg diaris. De sodi n'ingerien en excés per la quantitat de viandes salades amb sal mineral de Cardona que menjaven (porc, porcell, carnsalada, pernes de cansalada i altres carns, a l'ast o en salsa). Aquestes viandes, amb l'oli, el formatge i el rovell dels ous, proporcionaven així mateix un excés de greixos, que són aliments calorífics i de reserva.

Ingerien també abundants proteïnes, elements nitrogenats formadors o restauradors de teixits, d'origen animal (carns, peix, clara d'ou) i vegetal (llegums), hidrats de carboni —aliments energètics i dinàmics—, amb les fécules (blat, civada i arròs) i els seus derivats (pa, farines, flaons, neules, prims i altres pastes), llegums (cigrons, faves i altres), i sucres (mel i fruites).

Si especifiquem fins al detall trobem que, comptant en tots els casos la quantitat de 100 grams, l'oli produeix 900 calories; l'arròs, 108; el sucre, 400; la carn grassa, 214; la carn magra, 157; el peix en salmorra, 89; la col, 20; la col-i-flor, 12; els espinacs, 12; la fruita cítrica, 52; la fruita no cítrica, 92; el magre de porc salprés, 226; la mongeta tendra, 16; la llet, 72; la mantega, 733; la mel, 324; el pa, 263; el pollastre, 129; el formatge, 404; les sardines o el peix en escabetx, 272; la cansalada, 585; i un ou, 78.

Tenint en compte que per mantenir-se un organisme normal en equilibri calòric necessita 480 calories de proteïnes, 540 de greixos i 2.000 d'hidrats de carboni, la ingesta canonical era excessiva. Perquè, en resum, pot considerar-se que un organisme en repòs necessita aliments que produeixin 2.500 calories, que seran 3.000 per a una vida normal i 3.500 per a una vida activa. I els canonges portaven una vida molt sedentària.

ANÀLISI DE LA CARTA CIBARIORUM DE LA CANÒNICA DE TORTOSA

1. Carns, peix, ous, lacticinis i flaons

L'encarregat de proveir el refectori de la Canònica i distribuir el menjar i el beure per als àpats de tot l'any era el Prior major i ho havia de fer pagant les despeses dels fons patrimonials del propi Priorat. Ajudava el Prior el seu majordom: "... de portionibus seu provissionibus quae secundum diversitatem festivitatum ac temporum sunt per Priorem de bonis Prioratus ex adversis causis Episcopo et Canonicis ac beneficiatis eiusdem..." (fol. 1 v.) Així ho havien fet des de temps immemorial els priors de la Canònica.²⁴

A. Les carns²⁵ que menjaven els canonges de Tortosa i els dies o temps que les consumien eren:

1.1. Anyell pasqual, que el menjaven el dia de Pasqua de Resurrecció: "Item deu donar [lo Prior] lo anyel pasqual que sia bo y bell, lo qual deu ésser portat a Convent cuyt e aparellat, e deu lo beneyr lo bisbe o aquell qui haurà dita la Missa" (fol. 4 r.). L'anyell és el fill de l'ovella fins a l'edat d'un any. L'anyell pasqual era l'anyell que en el judaisme era sacrificat el dia de Pasqua en memòria de l'alliberament del poble de l'esclavitud d'Egipte (Èx, 14). Havia d'ésser d'un any, mascle i sense cap tara. En el cristianisme l'anyell pasqual és el símbol de Jesucrist mort i ressuscitat, l'anyell de Déu, expressió que li aplica sant Joan Baptista (Jo, 1, 29).

1.2. Moltó,²⁶ bou²⁷ i espatlles:²⁸ en les festes dobles de primera classe i en algunes de segona, això és, sant Pere i sant Pau (1 v.), sant Jaume Apòstol, sant Bartomeu, la Nativitat de la B.V.Maria (fol. 2 r.), sant Mateu, sant Miquel de setembre, sant Jeroni, sant Lluc, sant Simó i sant Judes, Tots Sants, sant Andreu (fol. 2 v.), el diumenge de Carnestoltes de l'Advent, sant Joan Evangelista, la festa

24. Crida especialment l'atenció que entre les festes que se celebraven a la catedral de Tortosa no apareix esmentada en la *Carta cibariorum* cap festa dedicada a la Cinta de la Mare de Déu, cosa que indica, al meu parer, que durant l'edat mitjana no s'hi celebrava, com he intentat demostrar recentment. Cfr. Josep ALANYÀ I ROIG, *La Santa Cinta, tresor del bisbat de Tortosa*, dins *Lux Dertosa. La devoció a la Santa Cinta (1178-1617-2004)*, pp. 59-71.

25. Arnau de VILANOVA, *Regiment de sanitat al rei d'Aragó*, cap. XIII, "De les diversitats de les carns e de qual manera les dega hom usar. De les carns de què hom pot usar en tot temps de l'any. De les carns qui són pus covinents a menjar en stiu. De les carns qui són pus covinents a menjar d'iver", pp. 165-171.

26. El moltó és el mascle adult de l'ovella castrat. La carn de moltó era molt estimada pel sabor que tenia i d'aquí vénen les dites populars: "De la mar el bon peixó, i de la terra el bon moltó", i "Gallina, vaca i moltó és olla de bon senyor".

27. El bou és el mascle adult castrat de l'espècie *Bos taurus*, utilitzat com a animal de tir i per a les feines del camp o com a productor de carn.

28. Les espatlles a què es refereix la carta d'àpats eren les de xai. S'entenen les parts del cos de l'animal situades en el punt d'unió del tronc amb les potes del davant.

de la Circumcissió, Aparici o Epifania (fol. 3 r.), el dia de Carnestoltes de la Septuagèsima, abans d'entrar a la Quaresma, la festa de la Candelera, sant Maties, sant Gregori papa, l'Anunciació (fol. 3 v.), sant Ambròs (celebrat a l'abril), sant Marc Evangelista, sant Felip i sant Jaume Apòstols, dimarts de Pasqua de Resurrecció, dimarts de Pentecosta (fol. 4 r.), la Santíssima Trinitat i el Corpus Christi (fol. 4 v.) i tots els diumenges de Pasqua de Resurrecció a la Pentecosta (fols. 8 v.-9 r.).

La festa de sant Agustí, amb motiu de ser agustiniana la canònica tortosina, a més del moltó, bou i espatlles, eren donats “dotse diners a cada canonge e a preveres sis diners a cascú e a diaques quatre diners e a sotsdiaques, dormitorer y monges quatre diners a cascú”. (fol. 2 r.)

1.3. Moltó i espatlles: en algunes festes dobles de segona classe i en les festes dobles, és a saber, la celebració de sant Pau (fol. 1 v.), i les festes de santa Anna, sant Domingo, Sant Llorenç (fol. 2 r.), santa Tecla, la commemoració dels Fidels Difunts, sant Martí, sant Ruf (fol. 2 v.), els Sants Innocents, sant Tomàs de Canterbury (fol. 3 r.), l'endemà de l'octava de l'Epifania o Aparici o en el dia de la processó pels morts d'Aparici (fol. 3 r.v.), sant Vicent Màrtir, la conversió de sant Pau, la càtedra de Sant Pere (fol. 3 v.), la Santa Creu de Maig i el dia de les Relíquies (fol. 4 v.) i tots els dijous del temps pasqual fins al diumenge de la Pentecosta (fol. 9 r.).

1.4. Moltó, bou, cabrit²⁹ en ast amb julivert, i gallines³⁰ i conills³¹ amb carn salada³²: en les festes de major solemnitat i dies que les segueixen, és a saber, la festa de la Dedicació de la Catedral,³³ en què, a més de les menges esmentades, el Prior donava als canonges “gallines e cunills ab carnsalada... pernes de carnsalada e ració

29. El cabrit és la cria de la cabra i del boc. La seva carn, que podia ser d'animal salvatge -la *Capra hispanica* abundant als Ports de Tortosa- i domèstic, era molt estimada.

30. Les gallines, femelles de l'espècie *Gallus domesticus*, són aus domèstiques criades als corrals que s'aprofiten per a la cria, la posta d'ous i per a carn. Era molt estimat el brou de gallina. Hi ha algunes dites que s'hi refereixen: “Gallina, vaca i moltó és olla de senyor” i “gallina vella fa bon caldo”.

31. El conill, mamífer de l'espècie *Oryctolagus cuniculus* i de la família dels lepòrids, anomenat *cyrogrillus* en els documents llatins medievals, és un animal molt prolífic del qual hom n'aprofitava la carn, molt apreciada, i la pell. Els conills que arribaven a la taula canonical eren generalment de casa o corral, però també hom en menjava de camp, producte de les activitats de caça que hom emprava, legals o il·legals (verí, trampes, fura domesticada i, més tard, armes de foc).

32. La carsalada o cansalada és la part grassa del porc, situada entre la pell i la carn, que és de color blanc i es guarda per a tirar a l'olla i altres guisats. Ha estat sempre especialment estimada la cansalada viada, que es treu dels cuixots, així anomenada perquè conté vies de carn magra que li donen un millor sabor.

33. Cal entendre la data referida a la consagració i dedicació de l'antiga catedral romànica, que realitzà el bisbe Ponç de Monells el dia 28 de novembre de 1178 en presència del rei d'Aragó Alfons el Cast i de la seva muller, la reina Sança.

de formatge al dinar e reoles” (fol. 2 v.); Nadal, festa en què “deu fer lo Prior en dos llochs del Palau, el dia de Nadal o en lo endemà, foch de carbó” i donar “moltó e bou e cabrits en ast ab injunt, gallines e cunills ab cansalada, reoles e formatge e neules e primet e pernes de cansalada oltra les racions” (fol. 3 r.); sant Esteve, amb “semblants viandes que són el dia de Nadal” (fol. 3 r.); el dia de Pasqua de Resurrecció, en què s’havia de donar “moltó e bou e cabrits en ast ab injunt, y cabrits en olla ab salsa de meyaderis, morterol e reoles, formatge e, a sopar, formatjades”, a més de l’anyell pasqual (fols. 3 v.-4 r.); el dilluns, l’endemà de Pasqua, “semblants viandes que en aquells dia” (fol. 4 r.); el diumenge de la Pentecosta, “dia de la quinquagèsima”, en què hom donava “moltó, bou y cabrits ab injunt y oques y polls e morterol y resolles e formatge” (fol. 4 r.).

1.5. “Moltó, porcells³⁴ en sols ab oruga e brou e oques³⁵ e polls³⁶ ab salsa bullida”: la festa de sant Joan de juny (fol. 1 v.), l’Assumpció de la B. V. Maria (fol. 2 r.).

1.6. “Moltó e bou e porcells en sols ab uruga e cabrits en olla ab salsa y reoles e formatge”: el dilluns de la Pentecosta (fol. 4 r.).

1.7. Conill amb salsa: en el sopar del diumenge de Carnestoltes d’Advent (fol. 3 r.) i del dia de carnestoltes de Septuagèsima (fol. 3 v.).

1.8. Conills, pernes de cansalada³⁷ i sopes: els dies d’aniversaris generals (fol. 3 v.).

1.9. Porc³⁸: els dies d’aniversaris especials (fol. 2 r.), en què, a més, hom donava oques i 12 diners a cada canonge (fol. 4 v.). Hom en donava també “a tots los aniversaris universals, generals o especials que venen de Pasqua a sant Miquel” i de sant Miquel a Nadal (fol. 9 v.). Hom havia de donar porc salprès tots els dies carnals de sant Miquel a Nadal, una lliura entre quatre canonges, entre vuit preveres i diaques una lliura, i la resta de racioners, entre dotze una lliura (fols. 10 r.v.).

34. Porcell és el porc mascle o femella des que neix fins que el desmamen o és mig fet (*lechón* i *cochinillo* en castellà).

35. Oca és l’ocell palmípede lamel·lariostre del gènere *Anser*, principalment l’espècie *Anser anser*, semblant a l’ànec, però més gran, de plomatge gris cendrós per damunt i blanc per sota, procedent del nord d’Europa, domesticable i comestible.

36. El poll és un ocell petit, nat de poc temps, i especialment el petit de la gallina, però també el gall jove o pollastre. Aquí s’entén el pollastre.

37. Perna de cansalada és la cuixa del porc, dit també cuixot i, en castellà, *pernil*. Ha estat una part del cos del porc molt estimada pel sabor i pel valor nutritiu que té. Per això la perna de cansalada era un dels tributs que pagava el vassall al senyor feudal.

38. El porc és el mamífer ungulat domèstic del gènere *Sus*, de cos gros i pell dura, de color blanc o negrós, coberta de cerres, el morro llarg i mòbil, les orelles grans i tombades, les potes de davant molt curtes i la cua curta i prima. Es considera derivat de l’espècie *Sus scrofa* o porc senglar i es cria per a l’aprofitament de la seva carn que és molt saborosa. Hom diu que del porc s’aprofita tot. El porc esmentat a la Carta cibarium es refereix principalment a l’animal criat a casa, però també inclou el porc senglar que hom caçava per abastar la taula canonical.

1.10. Potrada ³⁹: es donava el dia després de la festa de sant Hilari si aquest era dia de menjar carn (fol. 3 v.).

1.11. Cansalada: “tots jorns que sia dia de carn se deu donar cansalada, ço és una lliura entre sis canonges, ço és, sis onces a cascú”, “a preveres i diaques, tres onses a cascú, a subdiaques, dormitorer, monges e pobres, dos onses a cascú” (fol. 5 r.).

1.12. Cérvol ⁴⁰: el Prior el donava quan no era possible donar bou; se’n repartia la mateixa quantitat i pes; i si hom no podia haver cap dels dos animals per a un dia determinat, aleshores s’havia de repartir la carn en un altre dia carnal (fol. 5 v.).

1.13. Vedell ⁴¹: “els dies d’aniversaris especials (fol. 2 r.), en què, a més, hom donava oques i 12 diners a cada canonge (fol. 4 v.). Hom en donava també “a tots los aniversaris universals, generals o especials que venen de Pasqua a sant Miquel” i de sant Miquel a Nadal (fol. 9 v.).

El Prior havia de donar carn durant tot l’any els dies que se’n podia consumir perquè no eren de vigília ni hi havia cap altre motiu o causa que ho impedís: si donava moltó, era costum que el moltó devia ser de pes de 12 a 16 lliures. ⁴² La distribució havia de ser aquesta: a cada canonge la ració d’una anca o d’una llonza o “llonzal”, que és la porció de carn adherida a una falsa costella de l’animal, o un quarter del davant o el darrere de la bèstia entre dos canonges.

L’anca devia ésser donada “ab los ossos cumplits, ço és, llevat lo garró ab la carn que és davall lo nu de l’os tro a tres dits davall lo nu de l’os e llevada la mitjana ab la renyonada en així que la anca roman ab lo os sancer y ab la pala”. I “lo lozal és la meytat del quarter primer llevat lo coll el dit lonsal partit del nu de la pala dret en avall per mig del quarter primer deu ésser partit”. I quan es donaven les racions de moltó, el canonge havia de rebre “un dia anca y altre lonsa”, i quan hom li donava anca, devia rebre-la “un dia ab coa y altre menys de coa” (fol. 5 r.).

39. Potrada, millor direm poltrada, és l’àpat en què es dona carn de cavall o egua jove, dits també poltres. El poltre és el cavall o l’egua jove des que neix fins que el desmamen o fins que muda les dents de llet. És, per tant, un animal de carn força tendra i saborosa.

40. El cervo o cérvol (*Cervus elaphus*) és el mamífer remugant de la família dels cèrvids, de dimensions mitjanes i d’aspecte àgil i robust, que es cria i viu en ramats a les muntanyes boscoses. El mascle és proveït de banyes grosses i ramificades que muden anualment. A l’edat mitjana hi havia importants ramats de cèrvids a la serra del Mont Caro i als ports d’Orta i Beseit. *Cfr.* Arnau de VILA-NÓVA, *Regiment...*, cap.XIII, p. 167.

41. El vedell o vedella (*ternero* o *becerro* en castellà) és el bou o la vaca que no té més d’un any d’edat. Hom n’ha apreciat sempre la seva carn saborosa i tendra.

42. Aquesta mesura de pes és la lliura carnissera, antiga unitat de pes catalana equivalent a 3 lliures o 36 unces, que equivalen a 1.200 grams. Per tant, el moltó havia de pesar entre 14,400 i 19,200 quilograms. Així ho determinava el *Llibre dels Costums de Tortosa*: “La liura de carn fresca o salada deu aver XXXVI onses”.

Els preveres i diaques, per la seva menor jerarquia, només podien rebre d'un moltó del mateix pes un quarter entre quatre o bé un bras o pits o mitjana cadascú. I els sotsdiaques, dormitorer, guardacasa, monjos i pobres només rebien "mig coll o un garró o renyonada, sendos nuus ab dos costelles que si tenen ab lo renyó" (fol. 5 r.).

Quan hom donava espatlles, en corresponia una a repartir entre dos canonges, i si hom donava, a més, llonzal, aquest havia de ser "menys de tros de la spatla e en smena d'ell deu hi romaner tot lo coll en lo llonsal". Als preveres i diaques, sotsdiaques, dormitorer, monjos i pobres, hom donava una espatlla per a repartir entre sis (fols. 5 r. v.).

Quan es repartia bou a la Canònica, cada canonge en rebia una lliura i els preveres i diaques mitja. Si la ració era de dos lliures per a cada canonge, així mateix es doblava la ració a tots els racioners. Els sotsdiaques, dormitorer, monjos i pobres rebien tan solament una lliura a repartir entre tres (fol. 5 v.).

Quan tocava donar oques, en corresponia una a repartir entre dos canonges. Els altres membres de la Canònica (preveres, diaques, sotsdiaques, dormitorer, escrivà, metge) i els pobres se n'havien de repartir una entre vuit. I quan es repartien polls, en tocava un per cada canonge, un a repartir entre dos dels preveres i diaques i "entre dos subdiaques, dormitorer, monges e pobres, de dos en dos, un poll menys un quarter" (fol. 5 v.).

Si el Prior donava porcells, els canonges devien rebre'n un quarter i mig entre dos i, a més, "mig cap y un fetge"; els preveres i diaques i els altres membres de la Canònica, entre tres s'havien de repartir un quarter (fol. 5 v.).

Si hom donava "cabrits en ast", als canonges corresponia de rebre'n un quarter i un cap entre dos, i a la resta dels membres de la Canònica un quarter a repartir entre tres. La mateixa proporció es repartia quan es donava "cabrits en olla ab salsa bullida" (fols. 5 v.-6 r.).

En les festes que hom donava gallines, cada canonge n'havia de rebre una, mentre que a la resta dels residents a la Canònica i als pobres només en tocava una menys un quarter entre dos. El dia que l'àpat era de gallina, el Prior havia de donar, a més a més de les racions, dues pernes de carnsalada, l'una a la taula dels canonges i l'altra a la taula dels preveres i hostes, i també raoes i formatge (fol. 6 r.).

Si era dia de donar conill, a cada canonge li'n tocava un, però tots els altres racioners se n'havien de repartir un entre quatre. Així era al dinar, perquè, si era al sopar en tocava un per a cada dos canonges i també un per a quatre racioners, això sí, sempre amb salsa bullida. Els dies que tocava conill i gallina, si el Bisbe menjava a la Canònica calia fornir també la taula del prelat amb una perna de carnsalada (fol. 6 r.). Si hi havia sobres de menjar, les havia de prendre l'ardiaca major si menjava a la Canònica i, si no, el canonge setmaner (fol. 6 v.). "En los aniversaris que venen de Nadal tro a Pasqua, generals o especials, deuen donar cunills ab salsa e sopes, enaixí que en la escudella del canonge deu entrar un diner de pa, en les dels altres racioners més o menys" (fol. 9 v.).

Quan calia donar vedell o porc, a l'ast o en salsa, cada canonge n'havia de rebre una lliura, els preveres i diaques mitja, i els altres racioners una lliura a repartir entre tres (fol. 9 v.).

Ara bé, hi havia festes en què no es podia menjar carn sinó tan solament peix: les festes de sis o quatre cantors, més solemnes, que queien dins un temps de tres dejunis. Però si una festa d'aital solemnitat queia en diumenge o en altre dia de la setmana en què l'ofici de la festa no es podia celebrar, aleshores la festa quedava traslladada al primer dia carnal que arribés i es feien les menges de carn que corresponien. I si la festa de Nadal s'esqueia en divendres o dissabte s'havia de donar tota la carn que la festa requeria (fol. 7 v.).

B. Els canonges menjaven també peix,⁴³ molt menys que carn. Solien ésser dos peixos, de riu o de mar, salats o frescos. Hi havia àpats de dos peixos en les festes de sant Nicolau de Bari, Puríssima Concepció de la B. V. Maria, sant Tomàs Apòstol, també en la vigília de Nadal, en què s'hi afegien neules i primet (fol. 3 r.), en la vigília de Pasqua de Resurrecció (fol. 3 v.), en la de sant Marc (fol. 4 r.), el dilluns, dimarts i dimecres de rogatives o de les lletanies abans de la festa de l'Ascensió, la vigília de la Pentecosta (fol. 4 r.) i el dimarts de la Pentecosta (fol. 4 v.).

El peix era present a la taula canonical tots els dies de dejuni, en les vigílies de sants i en els temps d'advent, septuagèsima i quaresma. Aleshores hom donava a cada canonge dues lliures de peix, als preveres i diaques mitja lliura i a la resta de racioners sis unces. En els dies o festes de quatre o de dos cantors que coincidien en dia de peix, els canonges rebien dues lliures de peix, l'una amb salsa i l'altra amb julivert, els preveres i diaques una lliura, la resta de racioners dotze unces i el guardacasa sis unces. Ara bé, si hom donava peix d'una lliura o més de pes s'havia de pesar un cop netejat de la budellada i sense cap.

Si hom donava sabogues,⁴⁴ aquestes també s'havien de pesar sense budellada i sense cap i, sense comptar-se en el pes, s'havien de donar els ous, si n'hi havia, o els lletons.⁴⁵ I si el que hom donava era congre,⁴⁶ cada canonge n'havia d'haver onze unces i una lliura de peix fresc, els preveres cinc unces i mitja i la resta de racioners

43. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XV, "Dels peys, ne el qual manera los deu hom usar", pp.175-177.

44. La saboga (*Alosa sp*) és un gènere de peixos de la família dels cuplèids, de forma semblant a la sardina, però que pot atènyer mig metre o més de llargada i 3 kg de pes, de dors blavós o gris verdós amb flancs argentats i carena dentada ventral visible. Habita a la mar i a l'aigua dolça de riu. Ha estat sempre un peix molt apreciat per la seva carn. L'Ebre era ric en sabogues a l'edat mitjana.

45. El lleton és la "piscis lactaria pulpa", un element blanquinós que es troba dins el cos d'alguns peixos.

46. El congre (*Conger conger*) és un peix teleosti de l'ordre dels anguil·liformes, semblant a l'anguila però amb l'aleta dorsal més avançada, la mandíbula superior prominent i la pell sense escates. Ateny normalment entre un metre, el mascle, i fins a dos metres la femella. Habita en els fons rocallosos on és pescat amb art d'arrossegament. És carnívor i predador voraç i no migra a les aigües dolces.

quatre unces i mitja (fol. 7 r.). A l'advent i septuagèsima el Prior havia de donar congre almenys dues vegades i durant la quaresma tres vegades (fol. 9 r.). I el Dijous Sant hom donava "pietança de peix en sols ab oruga, ço és musola⁴⁷ o savogues" (fol. 13 r.)

En els dies de dos peixos i els diumenges i dijous d'advent i quaresma en corresponia als preveres i diaques una lliura i als altres racioners dotze unces. I en tot l'any, quan era dia de peix, tant si l'era a dinar com a sopar, si es donava peix fredidor s'havia de donar també julivert i si el peix era fresc, d'aigua dolça o salada, s'havia de donar salsa, i si era salat s'havia de donar oruga (fol. 7 v.).⁴⁸

Els divendres que no s'havia d'observar dejuni els canonges rebien una lliura de peix a dinar i una altra a sopar, els preveres i diaques en rebien mitja lliura a dinar i quatre unces a sopar, i la resta de racioners sis unces a dinar i tres a sopar (fol. 7 v.). I en les festes de dos cantors que coincidien en dimecres o dissabte, així com en les de sis o quatre cantors que s'esqueien en dissabte, hom havia de donar als canonges dos ous a dinar i una lliura de peix a sopar, als preveres i diaques quatre unces de peix i a la resta de racioners tres unces (fol. 7 v.).

C. D'ous, consta que n'hi havia a taula el dimecres de Pasqua de Resurrecció: "Item, el dimecres de dos ous." (fol. 4 r.).⁴⁹ Els dies que hom havia de donar ous, cada canonge n'havia de rebre set amb salsa, els preveres cinc i la resta de racioners, el guardacasa i els pobres, tres ous cadascú. Si eren dies de dos ous, cada canonge en rebia dotze, acompanyats de salsa i mortalla,⁵⁰ els preveres en rebien vuit, els diaques sis, i la resta de racioners cinc (fol. 6 v.). El guardacasa rebia tres ous i tres unces de formatge tot l'any (fol. 7 r.).

Si alguna festa s'esqueia en dimecres, el Prior havia de donar dos ous. I sempre que, de dimecres a dissabte, els canonges no podien rebre peix per sopar, a cada canonge se li havia de donar quatre ous; i per al sopar de divendres, si no hi havia peix, els preveres i diaques i la resta de racioners rebien cadascun dos ous (fol. 7 v.)

D. Els canonges prenen també lacticinis, sobretot formatge.⁵¹ La ració de formatge que corresponia a cada canonge era d'una lliura de Nadal a sant Joan de juny

47. La mussola (*Mustelus mustelus*) és un peix de la família dels triàquids i de l'ordre dels esqualiformes, d'uns dos metres de llargada màxima, de pell llisa i amb els denticles dèrmics molt petits, de coloració grisa o grisa terrosa al dors i taques blanques i color marró clar al ventre. Habita als fons sorrencs.

48. L'oruga o eruga era l'*Eruca sativa*, planta de la família de les crucíferes, de fulles amb lòbuls dentats i propietats semblants a la mostassa. Crec, però, que en la *Carta cibariorum* tortosina el mot eruga, sense excloure la planta, es refereix més pròpiament a la salsa que es feia amb ella, barrejada amb mel, sucre, vinagre i pa torrat.

49. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XIV, p. 172.

50. La mortalla o morterol era una vianda composta de carn capolada o esclafada en el morter i de greix de gallina o de porc.

51. El formatge és una massa alimentícia que s'obté coagulant la llet, esprement-ne el serigot i consolidant la massa presa. A l'edat maitjana hi havia formatges de cabra, d'ovella i de vaca per la

i de mitja lliura des de sant Joan de juny a Nadal. Els preveres i diaques en rebien tot l'any una mateixa ració de quatre unces, i la resta dels racioners i servidors de la Canònica tres unces (fol. 6 v.).

E. El Prior donava flaons, pel mes de desembre, el dissabte de carnestoltes de l'Advent, a tots els canonges i, a falta de flaons, vint diners als canonges, deu als preveres i als diaques i vuit als sotsdiaques, dormitorer, monjos i pobres (fols. 2 v.-3 r.), i donava el mateix el dissabte de septuagèsima (fol. 3 v.).

A cada canonge corresponia rebre un flaó, i si no el podia haver li corresponien vint diners; els preveres i diaques en rebien un de menor que el dels canonges o deu diners; i els altres racioners en rebien un encara menor que el dels preveres i diaques. Hi havia, doncs, tres classes de flaons, atesa llur quantitat de pasta: el flaó de canonge, on entrava mig pa de pasta (13 unces de pes en cru), que s'havia de pastar ben fina; el flaó de prevere i diaca, fet amb la quarta part de la pasta d'un pa (6,5 unces); i el flaó de la resta dels racioners, fet amb una sisena part de la pasta d'un pa (4,33 unces) (fol. 6 v.).

El flaó, producte encara existent a Morella i comarca dels Ports, era un pastís fet de farina farcida de brossat o de formatge, amb diversos ingredients dolços i amb diferent forma segons les comarques.⁵²

F. La pietança. Els canonges i els altres racioners, a més de l'alimentació que els corresponia com a membres de la Canònica, podien rebre una porció suplementària d'aliments a dividir entre dos, que venia assegurada per una fundació, almoïna o causa pia. Aquesta porció suplementària s'anomenava pietança (pitança) perquè l'origen de la donació era la *pietas*. La *Carta cibariorum* també contemplava les pietances: "a dia que donen mija pietansa de porch o de vedell, a cascun canonge mija lliura e als preveres. diaques a cascu nou onses. Los altres racioners y pobres a quiscu sis onses" (fol. 10 r.). El canonge hospitaler havia de donar pietança de peix (mussola o saboges) "en sols ab oruga" el Dijous Sant (fol. 13 r.).

procedència de la llet, i formatges novells o tendres, més suaus, formatges vells, de sabor més intens, i formatges nials, pollats o malalts, un entremig del formatge tendre i del vell. Generalment hom menjava formatges de la terra, producte de la ramaderia local, però la taula canonical s'abastava també de formatges vinguts de fora, entre els quals destacaven per la seva fama i bon sabor els formatges de Mallorca. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XIV, "De formatge de vaques e d'oveyles", "De colada", "De formatge fresch", p. 174.

52. Alicia CARCELLER, de Morella, ha publicat la recepta o fórmula culinària del "panoli" i dels flaons a *Menjar i viure a Morella*, Editorial Empúries, Barcelona, 1991, pp. 102-105. La recepta dels flaons la trobem també a l'Ordinació de la taula del monestir de Santa Anna de Barcelona, de l'any 1452, al llibre de comptes del mateix monestir, de 1402, que ha estudiat Teresa M. VINYOLES, i al *Libre del Coch*, on es veu que és un pastís de pasta de pa amb formatge i ous (Teresa M. VINYOLES, *El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins*, dins *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, p. 147).

2. Pa i vi, vegetals, fruites i mel

2.1. El pa era bàsic en qualsevol àpat. El Prior havia de donar a cada canonge, al síndic i al metge de la Canònica tres pans cada dia, i cada pa havia de ser de 26 unces de pes en cru i 24 després de cuït i d'un dia per a l'altre si res no ho impedia.⁵³ Als preveres, diaques, sotsdiaques, dormitorer i monjos, a l'escrivà i al mestre de gramàtica, a cadascú dos pans del mateix pes. Al guarda de la Canònica, un pa de pes idèntic. I a cadascun dels pobres i hostes en trànsit que menjaven a la Canònica els corresponia un pa del mateix pes i totes les sobres de la taula dels canonges (fol. 4 v.). “Lo pan deu ésser tostemp cominalment levat e poc salat, e que no sie enfarinada; e a esquivar constipacion, seria profitosa cosa que agués en si la VI^a ho la setena part de breny. Deu-se hom, emperò, guardar que no.l menuc calt ne dur”.⁵⁴

Durant el temps prequaresmal, des del dilluns de septuagèsima fins al dimecres de Cendra, el Prior havia de donar cada dia per als àpats de la Canònica “una fogaça de pa, en què entre de pasta de dos pans”, que pesava, per tant, 1.600 grams, “la qual deu ésser partida entre els canonges que tenen lo convent e deuen ne donar als preveres quey menjaran aquells dies a llur bon albir, e deu se posar davant lo setmaner, e ell que la partesca exceptats los divendres e dejunis generals”, en els quals no se servia la fogaça (fol. 8 r.)

2.2. El Prior havia de donar “bon vi e rebedor”⁵⁵ per als àpats de la Canònica: “un quarter de vi a la mesura vella entre dos canonges”, “entre síndich e metge set

53. La mesura de pes del pa s'entén que és la mesura establerta pels Costums de Tortosa, això és, un dotzè de la lliura -“La liura ha en si XII onses”- com s'expressa en la rúbrica XV del llibre IX del *Libre de les Costums generals scrites de la Insigne Ciutat de Tortosa*, edició prínceps de 1539. Tres unces equivalien a 100 grams del sistema mètric decimal. Així, doncs, la pasta per a un pa havia de pesar 866,66 grams i el pa cuït 800. El pa és una matèria alimentícia feta de farina pastada amb aigua i cuïta al forn. S'anomena ordinàriament pa cada peça d'aquesta matèria, de mida i pes determinats, que resulta de cada una de les porcions de pasta que es posen al forn. El pa era a l'edat mitjana un aliment bàsic i per la semblança amb el pa de l'Eucaristia i la referència explícita que s'hi fa en el Parenostre tenia un caràcter sagrat, per la qual cosa no era ben vist de llançar-lo o maltractar-lo, hom en signava amb la santa creu la pasta i cada pa en el moment de partir-lo, i quan hom l'anomenava s'afegia sempre alguna expressió devota com ara aquesta: “El pa, que Déu mos ne do”. La legislació medieval era molt estricta pel que fa a la mesura, pes i bona qualitat del pa, castigant amb duríssimes penes les infraccions en aquesta matèria. Així ho veiem als Costums de Lleida (llibre II, costum IX), al Llibre de les Costums de Miravet (costum 61), als Costums d'Orta (costum XXIV) i al Llibre de les Costums escrites de la Ciutat de Tortosa (llibre IX, rúbrica XIV).

54. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. VIII, “Qual pan és meylor”, pp. 137-138.

55. S'entén per “bon vi e rebedor” el que en documents llatins de l'època s'anomenava “vinum sincerum” i “vinum bonum” o també “vinum bonum et sincerum”, això és, un vi ben elaborat i en cap cas adulterat. La mesura era la de Tortosa, indicada en el Llibre dels Costums: “Lo quarter del vin de Tortosa és e deu ésser de XXIII lliures”.

quarts” i “a tots els preveres, diaques, subdiaques, dormitorer, monges, notari e mestre de gramàtica, entre quatre un quarter del vi desusdit, al “guardacasa una pocha, que és la sisena part de un quarter del vi desusdit” i “als covidants e pobres desusdits mentre puxen beure” igual mesura que al guardacasa. A més, el Prior havia de donar a hora de nona, per a la tarda, i a hora de completes, per a la nit, una certa quantitat de vi, indeterminada, “segons que és acostumat” de donar (fols. 4 v.-5 r.).

2.3. A la taula dels canonges de Tortosa hi he trobat diversos vegetals, hortalisses, fruits i fruites que, en molta menor proporció, acompanyaven les carns i també el peix. Hi apareixen cucurbitàcies, llegums, gramínies, oleràcies, liliàcies, crucíferes, papilionàcies, umbel·líferes, moràcies, juglandàcies, rosàcies, compostes i que-nopodiàcies, entre d'altres.⁵⁶

Els canonges i racioners de la seu tortosina menjaven:

Arròs: “Arròs bullit” (fol. 8 v.).⁵⁷

Carbasses: “als altres dejunis e a divendres de tot l'any se deuen donar... carabaces” (fol. 8 v.). També “deu donar lo ortolà a convent carabaces a tots jorns a deu dies de juliol tro a la festa de Sta. Creu de setembre y si·l ortolà non ha deu ne haver lo majordom del prior a messió del ortolà” (fol. 10 v.).⁵⁸

Cebes: “als altres dejunis e a divendres de tot l'any se deuen donar... cebes ab oli” (fol. 8 v.). “Deu donar lo Prior del dia de Senta Creu de setembre tro en la vigília d'Omnia Sanctorum inclusive tots dimecres e divendres e dissapte e dits dejunis cebes a convent y deu ne haver cada canonge vuyt cebes... los capellans de Sent Pere e de St. Steve cascú sinch cebes... tots los altres preveres, diaques y dormitorer a cascú tres cebes” i a la resta dels racioners a cadascú dues cebes (fol. 10 v.).

Cigrons o “ciurons”: els dilluns, dimecres i dissabte d'advent, septuagèsima i quaresma (fol. 8 v.). “Item tots dies de dejunis de tot lo any deuen donar ciurons ultra la altra cuyna, e als dies desús assignats del advent y de quaresma” (fol. 11 r.).⁵⁹

Cols: “als altres dejunis e a divendres de tot l'any se deuen donar cols” (fol. 8 v.) i també tots els dies que no es donen cebes, exceptuant-se el primer dia que es dona carn després de la festa de sant Hilari, en què l'ortolà deu donar porros els diumenges, dimarts i dijous. “De Pasqua a sant Joan deu donar lo ortolà cols entro en deu dies de juliol...” (fol. 10 v.).

56. Pío FONT QUER, *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*, 7ª ed., Labor, Barcelona, 1981. En aquest llibre, una obra clàssica per a l'estudi de la flora hispànica, trobem una descripció detallada de cada planta.

57. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. VIII, “De menjar d'arroç”, p. 137.

58. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XI, “De carabaçes”, p. 161.

59. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. IX, “De pèsols e de ciurons”, “De menjar legums”, “Del brou dels ciurons e dels pèsols” pp. 139-140.

Cols blanques: “en lo advent, que ultra les altres viandes, donen cols blanques ab naps mesclats” (fol. 8 v.).⁶⁰

Espinacs: als temps de septuagèsima i quaresma “deuen donar tots jorns spinachs y oli desús” (fol. 8 v.).⁶¹

Faves: “deu donar lo ortolà al convent a les Letanies javes e açò per vuyt dies en dimecres e divendres e dissabtes o en dejunis, y si lo ortolà non ha deu ne comprar lo majordom del Prior” (fol. 11 r.).

Fonoll o granel·lons: els diumenges i dijous dels temps d’advent, septuagèsima i quaresma (fol. 8 v.).

Fruita verda: Els divendres, quan no hi havia peix, els canonges menjaven fruita (fol. 7 v.). Així mateix des del dilluns de septuagèsima fins al dimecres de cendra menjaven porros i feien una despesa de vint diners en fruita, És a saber, “un dia figues y altre nous, altre avellanes, la qual fruyta deu ésser tota dels canonges que mengem en convent e deuen ne donar a llur bon albir als preveres que-y minjaran y als pobres” (fol. 8 r.).⁶²

“Se deu donar a tots jorns en convent fruyta verda... per vint diners” (fol. 9 r.), “la fruyta vert o tendra se entenen letugues, ràvens ab sebes tendres, sireres, prunes, ametles tendres, sarmenijes, peres, prèssechs, cogombres, rayms, mangranes, e açò-s deu donar a sopar o a ora nona a dia de dejuni” (fols. 9 r.-v.). Així mateix, “ultra aquestes fruytes se deuen donar a tots jorns en figues tendres vint diners, les quals se deuen dar a dinar y deuen se dar tantost que hom ne troba bastament, e donen se mentres hom ne pot trobar que basten a convent”. També s’havien de donar figues i les altres fruites a hora nona els dies de dejuni. (fols. 9 v. i 11 r.). I “tantost ques poden haver figues comensen (*sic*) ne deuen donar a tots jorns mentres hom ne puxa haver e así a donar vint diners al dinar ultra les fruytes altres o viandes que han de donar a sopar” (fol. 11 r.).

Fruita seca: “se deu donar a tots jorns en convent fruyta seca... per vint diners e deu ésser la fruyta seca un dia figues, altre nous, altre avellanes, e aquesta fruyta se done tots jorns a sopar o a ora nona si és dia de dejuni” (fol. 9 r.).

Lletugues d’enciam: “com se donen letugues deuen donar vinagre y mel” (fol. 9 v.).⁶³

Naps: “en lo advent... donen cols blanques ab naps mesclats” (fol. 8 v.).⁶⁴

60. Entenc que la col blanca era la col-i-flor o el bròquil. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XI, “De cols blanques”, pp. 160-161.

61. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XI, “D’espínacs e de bletz”, p. 160.

62. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. X, “De les fruytes que hom usa”, pp. 141-158.

63. La lletuga que es consumia era la *Lactuca sativa*, planta de la família de les compostes, de tronc ramós, fulles radicals dretes, blanques, transovades, i les del tronc horitzontal horitzontals acorades, i flors grogues, que es conrea en els horts i es menja com a enciam. Cfr. VILANOVA, Arnau de, *Regiment...*, cap. XI, “De letugues e de berdolagues”, p. 159.

64. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XII “De rabes e de naps com deuen ésser aparelatz”, p. 164.

Porros: del dilluns de septuagèsima fins al dimecres de cendra, tots els dies. També “al primer dia ques dona carn après la festa de sant Ilari deu donar lo ortolà al diumenge y al dimats y al dijous porros, y deuen se donar los porros tro a Carnestoltes per fer porrada, y altres dies cols tro a la septuagèsima” (fol. 10 v.).⁶⁵

Teresa M. Vinyoles ha estudiat els àpats i la cuina dels frares dels convents de Barcelona i, analitzant el seu treball de recerca,⁶⁶ he trobat molts dels productes que eren presents a la taula dels canonges tortosins: 1) entre els d'origen animal: 1.1. Carns: bou, cabrit, cansalada, conill, freixures, gallina, moltó, oca, pollastre, porcell i vedell. 1.2. Peix: congre fresc, congre sec, peix fresc, sardines salades, sardines en escabetx, arengades. 1.3. Productes làctics: formatge fresc, formatge sec, formatge de Mallorca, formatge rallat, formatge torrador. 1.4. Ous. 1.5. Mel.

2) Entre els d'origen vegetal: 2.1. Verdures: carbasses, cebes tendres, cols, espinacs, faves, naps, porros. 2.2. Llegums, cereals i derivats: arròs, cigrons, farina d'arròs, farines, faves, fesols, grenys,⁶⁷ sèmols. 2.3. Fruita fresca: cireres, figues, fruita, sarmenyas,⁶⁸ ametlles tendres.⁶⁹ 2.4. Fruita seca: nous, ametlles, avellanes, figues seques, panses. 2.5. Espècies: mostassa, oruga, julivert, pebre, salsa. 2.6. Oli. 2.7. Pa. 2.8. Vi: negre, blanc, grec, clarea.⁷⁰

3. Plats cuinats

3.1. Arròs bullit amb oli cru: els dimarts i divendres (fol. 8 v.).

3.2. Cabrits: “cabrits en ast” (fol. 5 v.). “Cabrits en olla ab salsa bullida” (fol. 6 r.). El cabrit, a l'ast o a l'olla, s'havia d'acompanyar sempre amb “reoles” o “resoles”, això és, raoles, el que avui anomenem també croquetes, formades d'una massa de carn capolada, de peix, ous, verdura, llegum, patata i altres ingredients, pastada amb llet o un altre líquid i fregida després d'arrebossar-se amb ou i farina o pa rallat (fol. 6 r.).

3.3. Carbasses amb oli cru (fol. 8 v.)

3.4. Ciurons o cigrons amb salsa⁷¹ (fol. 8 v.). N'havia de donar l'hospitaler a tots els membres del Capítol el Dijous Sant (fol. 13 r.)

3.5. Congre: “congre ab salsa e sopes” (fol. 7 r.).

3.6. Cols amb oli cru (fol. 8 v.).

3.7. Cols blanques amb naps mesclats (fol. 8 v.).

65. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XII, “De les raïls que hom usa”, pp. 163-164.

66. Teresa M. VINYOLES I VIDAL, *El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins*, dins *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, pp. 137-166.

67. Els grenys eren grans de blat cuits amb canyella.

68. Les sarmenyas eren peres petites.

69. Amb les ametlles tendres hom feia també llet d'ametlles.

70. La clarea era vi preparat amb mel i espècies.

3.8. Conills amb salsa: “se deuen donar ab salsa bullida”, acompanyats també de raoles i formatge (fol. 6 r.).

3.9. Gallines: “se deuen donar ab salsa bullida”, acompanyats també de raoles i formatge (fol. 6 r.).

3.10. Granellons (“granijons” a la *Carta cibariorum*) amb oli cru: “als diumenges e als dijous del advent e de la septuagèsima e de la quaresma deuen donar granijons e sobre los granijons oli” (fol. 8 v.). Crec que els granijons s’han d’identificar amb el fonoll, el *Foeniculum vulgare*, que presenta petits fruits en aqueni de forma ovoide, d’on vindria el nom de “granijons” adoptat en el document que estudiem.

3.11. Morterol: “el dia de Pasqua y lo endemà y el dia de sinquagesma se deu donar en convent morterol si lo Bisbe hi menja” (fol. 8 v.). El morterol es feia amb pa torrat, formatge, canyella i mel.⁷²

3.12. Mostassa amb mel: “se deu donar tots temps a tots dies de tot lo any de carnal mostaya ab mel, exceptat lo dimecres y el dissapte que hi haje de un ous” (fol. 9 r.).

3.13. Mussola: “mussola en sols ab oruga” el Dijous Sant (fol. 13 r.).

3.14. Neules: “en lo Advent se deu donar neules y primet... y lo endemà (del dia de Nadal) deuen donar a cada canonge dotse neules... a preveres y diaques sis neules a cascú” i a la resta dels racioners tres neules (fol. 10 r.)⁷³

3.15. Ous: “ous amb salsa” i “ous amb salsa i mortalla” (fol. 6 v.).

3.16. Peix: “peix amb salsa”, “peix amb julivert” (fol. 7 r.), peix fregidor amb julivert, peix salat amb eruga (fol. 8 r.), “peix frit ab espinachs e ab pebre molt sobre els espinachs”, “peix frit ab escabeix”,⁷⁴ “peix ab salsa bullida” (fol. 8 v.).

3.17. Polls: “los polls se deuen dar ab salsa bollida” (fol. 5 v.).

3.18. Porc a l’ast: “en tots los aniversaris que venen de St. Miquel a Nadal, generals o especials, deuen donar porch en ast ab orugua, e deu ne haver cada canonge una lliura de porch” (fol. 9 v.).

71. La salsa normal o comuna era una barreja d’espècies picades amb gíngebre, canyella, pebre, nou moscada, girofle i safrà, que es podia comprar ja preparada als especiers (Teresa M. VINYOLES, *op. cit.*, p 148).

72. Arnau de VILANOVA desaconsellava el morterol i altres viandes semblants: “Deu hom encare esquivar tot mengar de carn trida e ab grex ajustada, axí com és morterol...” (*op. cit.*, cap. XIII, p. 169).

73. La neula, anomenada també hòstia (en castellà *oblea* i *hostia*) És un full prim de pasta de farina cuita, amb sucre, mel o sense. Les neules eren, i encara ho son avui, una menja pròpia de les festes de Nadal.

74. L’escabetx és una salsa composta principalment de vinagre, oli i fulles de llorer que s’empra per a assaborar peix o carn.

3.19. Porc amb cebes i salsa: “a tots los aniversaris universals, generals o especials que venen de Pasqua a St. Miquel deuen donar porch cuyt ab cebes y salsa...” (fol. 9 v.)

3.20. Porc salprès: “se deu donar porch salprès a tots los dies carnals de sant Miquel tro a Nadal...” (fols. 10 r.v.).

3.21. Porcells: “deuen se donar en sols ab oruga” (fol. 5 v.).

3.22. Porrada: “al primer dia que-s dona carn après la festa de St. Ilari deu donar lo ortolà al diumenge y al dimats y al dijous porros, y deuen se donar los porros tro a Carnestoltes per fer porrada, y altres dies cols tro a la septuagèsima” (fol. 10 v.). La porrada era un guisat a base de porros bullits que descriu en recepta modèlica el *Libre de Sent Soví*: “Si vols fer porrada, talla redó los porros, e, com sien tallats, levats-los bé e puys perbullits-los, e com sien perbullits treu-los de la olla e puys capola-ho, e, com sia ben capolada, agats un poch d’oli e molt lart de porch e un poch de carnsalada, e fonets-ho a sofregir, e, si és bona, agats en la derreteria de bona let d’ametlles, que y metats un poc de sucre e segons l’alt de les gents”.⁷⁵

3.23. Prim i primer: “en lo advent se deu donar neules y primet y done lo prior prim lo primer dia a cascú de aquells qui han dignitats o officis cascun dia entre-sús a la vigília de Nadal, en la qual ne done lo Prior el dia de Nadal...” (fol. 10 r.)⁷⁶

3.24. Salsa de julivert amb mel i pebre: “tots dies que donen cabrits en ast deuen donar salsa de juyvert ab mel y pebre” (fol. 9 r.).

3.25. Sabogues: “savogues en sols ab oruga el Dijous Sant” (fol. 13 r.).

3.26. Sopes de pa: “en los aniversaris que venen de Nadal tro a Pasqua, generals o especials, deuen donar cunills ab salsa e sopes...” (fol. 9 v.).

3.27. Vedell amb salsa: “a tots los aniversaris universals, generals o especials que venen de Pasqua a sant Miquel deuen donar... vedell ab salsa menys de sebes” (fol. 9 v.)

4. Condiments

Els condiments que he trobat expressats en la *Carta cibariorum* de la canònica de Tortosa són:

4.1. L’oli: “hi deuen donar oli comuntment així com acostumat és”. L’oli, d’oliva, s’obtenia a les premses i molins de les terres de l’Ebre, com els molins del Rei, de la Ciutat, del Comte i de la Vila de la pròpia ciutat de Tortosa i de tots els pobles de la comarca, tota ella molt rica en el conreu de l’olivera i en la producció d’olives que donaven un oli d’alta qualitat.

75. *Libre de Sent Soví*, 34.

76. El prim era una coca de poc gruix, sense tallades, feta amb pasta de pa i sucre, que a vegades s’enriquia amb ametlles, avellanes, panses o pinyons. El prim es podia fer també amb pasta de pa amb oli (“panoli”). Cfr. Àlicia CARCELLER, *Menjar i viure a Morella*, p. 102.

4.2. La sal: “deu donar lo Prior continuament a tot lo convent sal de Cardona a la taula mentres que el dit convent menge” (fol. 13 r.). Pel que hom veu, era preferida la sal mineral, que calia portar de lluny, a la sal marina, que es podia comprar a les salines del propi litoral tortosí o a les de Peníscola.

4.3. L'eruga: “peix salat amb eruga”.⁷⁷

4.4. El pebre: “pebre mòlt sobre els espinacs”, “un greal de pebre mòlt a la taula dels canonges”.

4.5. La mostassa: “se deu donar tots temps a tots dies de tot lo any de carnal mostaya ab mel”.

4.6. El vinagre: “com se donen letugues deuen donar vinagre y mel” (fol. 9 v.).

4.7. El julivert: “peix fregit amb julivert”.

4.8. La mel: La mel era també present a la taula canonical. El Prior en donava tots els dies durant el temps prequaresmal, des del dilluns de septuagèsima fins al dimecres de cendra (fol. 8 r.). També “com se donen letugues deuen donar vinagre y mel (fol. 9 v.).”⁷⁸

4.9. Piment: “lo endemà (del dia de Nadal) deuen donar a cada canonge... un anap de maure plen de piment... a preveres e a diaques... un anap⁷⁹ de piment que a un menor que aquell dels canonges” i a la resta dels racioners també una anap de piment menor que els dels preveres i diaques (fol. 10 r.).

El piment era una beguda composta de pebre, vi i mel, que hom prenia amb les neules i altres menges semblants. L'incloc entre els condiments perquè igualment hom el podia beure amb petits glops que mullar-hi la menja sòlida perquè en prengué el sabor. Mestre Arnau de Vilanova dóna opinió del piment: “... és manifest que cové squivar tostempes vins los quals són mesclats ab algun mesclament [de guix o calç], e aquells qui són conservats ab vexells tancatz ab pegua. E per aquesta matexa rahó deu ésser esquivat piment, si doncs no és fet seguons la forma dejús escrita”.⁸⁰ I en dóna la recepta: “E per tal, [si per] rahó del temps ho de la costuma vol usar piment, tota hora lo deu hom raebre atempradament, e faça'l om tostempes de la pólvora següent. *Recipe*: de bona caneyla, una unça; gíngebre blanc, mige unça; de roses vermayles, de giroffle, de sàndal vermayl, de cascun dues dracmes; de pols d'espigua [nard], una dracme. De tot açò faça hom pólvora qui bast a XXX liures de vi, e meta.y hom mell o sucre aytant com mester n'i age a encorporar les pólvores, e al més basta.y una quarta de mel escumada, ho miya liure de sucre disolta ab I poc de vi; emperò més se conserva ab mel, e més de temps”.⁸¹

77. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XVI, “De mostaya e d'arugua”, p. 178.

78. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XVI, pp. 178-179.

79. L'anap era un vas per beure. L'anap de maure era un vas que tenia la capacitat dels vasos que feien servir els moros.

80. Arnau de VILANOVA, *Regiment de sanitat al rei d'Aragó*, cap. IV, “De mel e de sucre”, p. 122.

81. Arnau de VILANOVA, *op. cit.*, cap. XVII, p. 187.

4.10. Sols: “mussola en sols ab eruga...” (fol. 13 r.). Sols o solls, en català antic, és el nom que es donava al condiment de carn, peix o d'altra cosa, a base de vinaigre, pebre, safrà, farigola, romer, sajolida i altres herbes i elements aromàtics i assaboridors.⁸² Aquest és també el nom que es dona al condiment de les olives posades en aigua, sal i farigola o sajolida, viu encara al Camp de Tarragona.⁸³

De pebre hom no en podia prendre ni els divendres ni els dies de dejunis generals (fol. 8 v.). De mostassa hom no en podia prendre els dimecres i dissabtes en què l'àpat era d'un ou, això, és, en dies d'abstinència i dejuni, però sí que hom en podia prendre en els àpats de dos ous (fol. 9 r.).

De totes les cuines i salses que hom prenia a la Canònica, tant si eren de temps de carnal com de peix o d'ous, cada canonge n'havia d'haver tres escudelles, “una per a si de aquelles majors plena, altres per escudiar⁸⁴ de aquelles ques donen a capellans, altres al troter⁸⁵ així com de sotsdiaca” (fol. 10 r.)

5. Begudes

5.1. Els canonges bevien tota l'aigua que volien i que extreien del manantial de la canònica: “bona aygua de pou” (fol. 13 r.). Segons mestre Arnau de Vilanova “basta beure aygua de font viva freda, o de pou, o de cisterna”.⁸⁶

5.2. Bevien també vi “bo e rebedor”. Segons mestre Arnau de Vilanova “s'ha d'evitar que el vi sigui agut, o ardent, o gros i dolç, ans a l'estiu blanc o rosat, a l'hivern lleugerament vermell; i, quant a la substància, sempre clar i subtil, la savoria del qual és senzilla i agradable i l'olor suavíssima. Los vins sien elegits tostemps los qual flayrans, los quals menys puxen sofrir mesclament d'aigua... És manifesta cosa que vin noveyl clarifficat perfetament és pus profitós que·l vin veyl”.⁸⁷

5.3. Piment, “un anap de maure plen”. Ensenya Arnau de Vilanova que “en hivern, per la fredor, e a veguades en corema, raeb hom per manera de medicina tan solament piment ho claret en la fin del menjar, per tal que escalf la boca del ventre e que confort la digestió; e, per tal, raeb-lo hom més que més ab cosa qui més de temps lo retengua en la boca del ventre, axí com ab neules, qui per lur vis-

82. *Libre de Sent Soví*, 125 a.

83. Antoni Mª ALCOVER - Francesc de B. MOLL, *Diccionari català, valencià, balear*, 9, p.1002.

84. L'escudiar, del llatí *scutarius*, era l'escuder, un jove no armat que acompanyava un cavaller o un senyor per portar-li l'escut i servir-lo. Els canonges podien tenir els seus propis escuders.

85. El troter era el correu, això és, un home contractat per a ésser enviat allà on calia dur cartes i avisos. Els troters i els escuders eren els servidors dels cavallers i senyors i en la literatura medieval apareixen sempre junts: “A cavayler .. cové que hom li do escuder e troter qui'l servesquen, e qui pensen de les bèsties”. (Ramon LLULL, *Libre de cavalleria*, fol. 8 v.)

86. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XVII, p. 185.

87. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. IV, pp. 121-122.

cositat se retenen a la boca del ventre alcun temps. E aquels qui an la boca del ventre humida raeben-lo ab pa I poch torrat. Mas als ditz corses no és profitosa cosa usar piment, per tal cor és fet de IIes. coses qui an gran agudea e gran inflamacion, ço és a saber, les espècies e·l vi; e la terça cosa qui ha natura d'infalmar, qui·y entra, mas és douça, la mel ho·ll sucre”.⁸⁸

5.4. Agràs, suc aspre de fruita, especialment extret de raïms verds, que s'havia de donar de sant Joan a sant Miquel: “als dimecres, divendres y dissaptes y a tots los altres dies de dijunis agràs a matí y a vespre y als dejunis a hora nona en cas que si don peix” (fol. 10 v.). De l'agraç diu mestre Arnau: “Entre les altres agrós melor és agraç de tenrums de sarmentz; e con hom troba d'aquela, de totes les altres se deu hom lejar; e pot-la hom I poch confortar ab alcuna de les altres agrós”.⁸⁹

ORDINACIONS GENERALS PER AL REGIMENT DE LA CANÒNICA

1. *Del Bisbe*

El Bisbe prenia cada dia de la Canònica tres racions de canonge per a la seva taula. Ara bé, “en les festes que·l senyor Bisbe menja en convent ab sos convidants deuen-li ésser posades les racions de aquelles viandes que·s donen aquell dia, e als convidants que·y haurà que sien a la taula dels preveres ració de preveres. Item a escudiaris e a tots los altres ració de sotsdiaques. Item com lo dit senyor Bisbe menja en convent en les dites festes, com se dona bou deu se posar davant d'ell una peça de bou que pes dotze lliures, e, levants de la seua taula del seu majordom e depuix deu venir a la taula del majordom del prior, el Prior deu donar al hospitaler dues lliures per esmena de aquella peça” (fol. 11 r.).

2. *Dels convidats i acompanyants del Bisbe, preveres extradiocesans i altres hostes*

“Item a dia de festa en solemnitat los convidants del Bisbe o preveres estranys, segons que és acostumat, o de aniversari general o altre dia que·y haja ostes de qualsevol condició vulle, sia tot lo pa e el vi e les altres viandes quels sobranen deuen anar al espitaler e espitaler deu hi tenir companyons quel pleguen” (fol. 11 v.).

88. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap XVII, pp. 186-187.

89. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XVI, p. 182. Entre les altres agrors el metge català esmenta el “teronge” (*Citrus aurantium*) i el “naronge” (*Citrus medica*), el “limon” (*Citrus limon*) i la “malgrana” (*Punica granatum*) Cfr. Arnau de VILANOVA, *Regiment...*, cap. XVI, pp. 181-182.

3. *Dels dejunis canònicals*

Els canonges dejunaven tots els divendres de l'any, excepció feta tan solament dels divendres que hi havia entre la festa de Nadal i el dia que acabava l'octava de l'Epifania: "Item comensen a dejunar los canonges de sant Miquel entrò a Pasqua tots los divendres ans de sant Miquel, emperò los divendres que venen de Nadal tro passada la vuytava de Aparici no són tenguts dejunar" (fol. 11 v.).

4. *Del repartiment de les viandes a la taula canònica*

Els aliments que arribaven a la taula per als àpats canònics havien de ser bons i en la quantitat que determinava la *Carta cibarium*, s'havien de repartir en justícia i sense fer diferències i vetllaven pel compliment de la norma l'ardiaca major, el sagristà i el prior claustrer i, en defecte d'algun d'aquests, el canonge de setmana.

"Item totes les viandes de qualsevol condició que sien ques donen es deuen donar en convent deuen donar los oficials bé e cumplidament sens ninguns toralls⁹⁰ ni diferència que no deu ésser feta a altre e tot açò en quantitat e en bonitat segons que fer se deu e açò a coneguda del artiac major e del sagristà e del prior claustrer o, en defalliment de la hu de aquells, lo setmaner, qualsevol que sia" (fol. 11 v.).

5. *De l'examen de les carns*

"Item que lo hu dels damunt dits, que haja a anar tots dies a la cuyna per veure les carns que són a partir e si no li semblen bones que les pusquen fer canviar" (fol. 11 v.).

6. *Dels moltons*

"Item los moltons deu (*sic*) venir sancers en la cuyna de Palau e deuen se partir presents aquells que deuen veure les viandes e no se deuen pesar cap ni peus ni fetge ni melsa ni freixures ni verga ni genitius ni lleterola" (fols. 11 v.-12 r.).

90. Mot que significa aquí *rastell*, i s'empra en el document per dir que les viandes s'han de repartir sense cap minvança o retall en la quantitat ni en la qualitat.

7. *Del jurament dels oficials de la Canònica*

“Item quels oficials així com a majordom,⁹¹ panicer,⁹² boteller,⁹³ coch,⁹⁴ portés⁹⁵ o llurs llochtinents que ultra tres dies tindran lo llochtinent de aquells per cascun any deuen jurar costums de aquells tots anys en lo mes de juny en les mans e poder de artiaça major y del sagristà y del prior claustrer o de qualsevol de aquells que presents seran e, si ningú falta, que sia ab ells lo setmaner qualsevol que sia. E si algú dels dits oficials dins lo any se mudarà, semblantment deu jurar dins tres dies en poder dels damunt dits que bé y cumplidament daran als canonges y capellans y a tots los altres racioners de les viandes e de totes les altres coses e que ningun frau no faran en les dites coses scientment ni consentiran que ningú la-y fassa per si ni per altri en tot o en partida, e si en les dites viandes e en altres coses als dits canonges y porcioners donadores en quantitat o en bonitat defalliment algú los dits oficials faran tot allò quant se vulle sie ho sien tinguts de remergrar y esmenar a coneguda dels damunt dits e la hu de aquells en la absència dels altres” (fol. 12 r.).

8. *De la llicència que ha de donar el Prior major*

“Item que l Prior deu licenciar los dits oficials que tinguen y observen les dites coses e qualsevol prior encara no puxa donar llicència als dits oficials o algú de aquells que usen dels dits officis tro que hagen fet lo sagrament en mà dels damunt dits e del hu de aquells en absència dels altres. Emperò quels dits oficials hajen a jurar en poder dels damunt dits present lo capítol o la major partida” (fol. 12 r.v.).

9. *Del servei de taula a canonges que tornen de viatge*

“Item tota vegada que canonge claustral de Tortosa ve de algun viatge lo prior de Tortosa deu provehir a ell e a tots aquells qui ab ell vindran aquell dia y los dies següents en viandes, ço és a saber pa y vi y moltó, o si ve dia de peix que li do peix

91. El majordom, com la mateixa paraula ho expressa (en llatí *major domus*), era el primer oficial o funcionari de la Canònica, que tenia cura dels serveis i despeses de la casa i comunitat canònica.

92. El panicer (del llatí *paniciarius*) era el pastisser o panader, oficial encarregat del forn de la Canonja.

93. El boteller (en llatí *botellarius* i *botellerius*) era l'oficial encarregat de la custòdia i administració del vi de la Canònica.

94. El coc o cuiner (en llatí *coccinarius*) era l'oficial encarregat de la cuina, del seu manteniment i de la preparació dels àpats.

95. Els porters (del llatí *portarius*) eren els oficials encarregats de la guarda, vigilància i control de les estances de la Canònica i sobretot dels accessos o portes d'entrada a les estances i al clos canònica.

e pus y ciuada y palla a les bèsties si del viatge vindran ab ell per acompanyar-lo, en altra manera aquell dia tant solament a ell y aquells qui ab (ell) vendran en les dites viandes y civada a les bèsties li sie provehït e menjar-lo en plaurà al dit canonge, mas ço que li sobrarà deu ho tornar al Prior” (fol. 12 v.).

10. De la beguda quan hom llegeix testament al claustre de la catedral

“Item quant se lig lo testament en la Claustra en lo claustro dels canonges, deu fer donar lo Prior a beure al senyor Bisbe y a tots los canonges e a tots los capellans e a tothom altri que allí sia que beure volrà” (fol. 12 v.).

11. De pujar vi al dormitori canonical després de l’ofici

“Ítem, finit tot lo ofici, deu fer pujar lo Prior al boteller una canada⁹⁶ de vi al dormitori ahont beguen canonges, clergues e tota altra persona que beure hi vulla” (fol. 12 v.).

És ben curiós aquest costum de pujar vi al dormitori de la Canònica per a tots els qui en volguessin beure un cop acabat l’ofici, això és, després de les completes, i abans de posar-se al llit per dormir. Potser s’explica el costum per la propietat somnífera del vi, que així ajudaria a conciliar el son, i per la propietat calorífica que ajudaria a escalfar el cos, sobretot a l’hivern, en un dormitori de grans dimensions, de murs de pedra nua i, per tant, fred.

12. Del vi del dormitori que sobrarà

“Item lo vi que n sobrarà de la canada és del dormitorer” (fol. 12 v.).

13. De l’aigua per al lavatori de la missa del Dijous Sant

“Ítem al dijous de la Cena les companyes del espitaler deuen portar aygua a la cuyna del Palau pera llavar los peus dels canonges y dels frares y lenya ab que s calfe la aygua, y los officials del Prior deuen ho calfar y aparellar” (fol. 12 v.).

96. Canada és una antiga mesura de vi que equivalia a la quantitat de vi que cabia dins un recipient homònim, fet amb fusta i encerclat de ferro, de forma de tronc de con invertit amb el damunt pla amb dos brocs de diferent amplària, que servia per beure a galet. De la canada en alguns llocs també se’n diu carretell.

14. *De l'àpat del Dijous Sant*

“Ítem aquest dia mateix deu donar lo espitaler ració de ciurons ab salsa a tot lo convent y lenya ab que-s cogue. Ítem deu donar a tot lo convent pitansa de peix en sols ab oruga, ço és mussola o savogues e havent dos canonges una savoga y altres racioners savogues més o menys” (fol. 13 r.).

15. *Dels àpats dels pobres a la Canònica*

“Ítem deu donar [l'hospitaler] a tots los pobres que-ls canonges meten en convent ans de dinar de pa e de vi e dels dits ciurons sengles escudelles e del peix ab la oruga, y així mateix a cascú la ració segons que ja és acostumat” (fol.13 r.).

16. *De l'aigua per beure*

“Ítem deu donar lo Prior bona aygua de pou per a amerar lo vi en convent a tot lo any y deu estar prop la canada de la botilleria en guisa que tothom se'n puxa pendre així mateix a totes les collations, emperò de Pasqua a sant Miquel deuen se'n posar dos cànters lo un al Cap del Palau y l'altre davant la taula dels canonges e deuen los mudar a mig menjar” (fol. 13 r.).

17. *De la sal*

“Ítem deu donar lo Prior contínuament a tot lo convent sal de Cardona a taula mentres que el dit convent menge” (fol. 13 r.).

18. *De la sal i coberts per als àpats*

“Ítem deu donar lo Prior contínuament a tot lo convent sal y lo boteller culles a tot lo convent tota vegada que si do arròs, granyens ⁹⁷ o ciurons” (fol. 13 r.).

19. *Dels atuells de cuina i taula*

“Ítem deu donar lo Prior totes les viandes que són acostumades de donar en Palau a canonges e clergues e a tots los altres racioners en escudelles sues pròpies e talladors grans e paelles aquells que hauran menester e greales” (fol. 13 r.v.).

97. Granyens o granyons, del llatí *graneone*, són grans de blat sense clovella que es fan saltar dins un morter després que els han remullats un poc. Com ja he anotat més amunt, eren cuits amb canyella.

20. *Del préstec d'atuells fora de la Canònica*

“Ítem a tot canonge que meng fora convent és tingut lo Prior de prestar talladors grans e poch e tota altra fusta entre (sic)⁹⁸ en quantitat de vint pessas, el dit canonge deu jaquir penyora o senyal al porter o a son lochtinent segons que és acostumat, e el Prior és tingut de fer lavar la dita fusta qu·l canonge haurà tenguda” (fol. 13 v.).

21. *Del dret del porter de la Canònica a escorcollar les cases i béns dels canonges*

“Ítem que·l porter e aquell qui serà en lloch del porter puxa regonèixer totes les coses de tots los canonges e que pusquen prendre tota la fusta que·y trobarà que sia al senyal de la Canonja” (fol. 13 v.).

22. *De l'oli que deu donar el Prior per a les llànties de la Canònica*

“Ítem deu donar lo Prior contínuament oli a tres llànties: la una que crem davant Sant Miquel.⁹⁹ L'altre que estigue en lo dormitori e l'altre en les privades, les quals deuen cremar contínuament de nit e deu pagar lo dit Prior les dites llànties e açò que pertany a les dites llànties (fol. 13 v.).

23. *De la palla per a les màrfegues*

“Ítem als capellans de Sant Pere e a dos capellans antichs de capella, a cascú una barcina de palla per a màrfegues. Ítem deu donar lo Prior a cascun canonge tots anys una bona barcina de palla per a màrfegues. Ítem als monges que jaen en la segrina (sic)¹⁰⁰ dos barcines e tres màrfegues llurs” (fol. 13 v.).

24. *De la privada comuna¹⁰¹*

“Ítem deu fer escar lo Prior la privada comuna tota vegada que menester hi sia” (fol. 13 v.).

98. Hauria de dir *entro*.

99. Es refereix a la capella de Sant Miquel que hi havia a la Canònica.

100. Hauria de dir *sagristia*.

101. La privada comuna, anomenada també comuna i cambra privada, era la latrina o lloc excusat on s'anava a deixar, amb la defecació, els residus resultants de la ingesta un cop acabada la digestió. El *Llibre dels Costums de Tortosa* s'hi referia explícitament i disposava: "... aquels qui han les cases que·s tenen ab los murs poden en aquels murs... fer privades..." (*Costums de Tortosa*, llibre I, rúbrica 1,1.). Francesc EIXIMENIS diu de les privades i de llur disposició: "Totes les cases hajen privades... Pot-se fer leugerament en cascuna casa, faén la privada sobre un pou stret, qui haja spirall alt en l'ay-

25. *De les obres i manteniment de la Canònica.*

“Ítem és tingut de fer obrar, si menester hi és, e tenir en condret totes les cases e cubertes comunes axí com és refector e la cuyna, capítol e dormitori y el lavador, lo pou, la capella de Sant Miquel e totes altres obres comunes exceptant la Iglesia e la Claustra y les altres obres comunes que-s han a fer per singulars dignitats” (fols. 13 v.-14 r.).

26. *De les missions del Capítol*

“Ítem deu pagar lo Prior tota messió que·l Capítol haje a fer així com entre més canonges e altres missatgers o correus per affers comuns de Capítol e totes altres missions de pleyts e altres negocis comuns que per Capítol se hajan a fer” (fol. 14 r.).

27. *De les porcions que el Prior ha de donar al Bisbe i als canonges*

“Ítem deu donar lo Prior al senyor Bisbe e als canonges porcions íntegres e sis vol que sien presents en la Iglesia o en qualsevol lloch que sien dins lo terme de Tortosa.

Ítem deu lo Prior provehir a tot canonge claustral com se vaja ordenar fora la ciutat de Tortosa si és un canonge ab prevere e un escuder, e si són dos o més a ell y un prevere entre tots en llurs scuders així com en bèsties y totes altres missions necessàries e no deuen pendre ració salvant lo guardacasa lo qual deu pendre cada dia mentre sia defora” (fol. 14 r.).

28. *De la substitució i ajornament dels àpats i viandes*

“Ítem que les carns dessusdites e peix e flahons e ous si perventura no podie donar el dia que dar se deuen per ço que nos trobassen o per altra rahó e si-n havien a donar en altre dia que aquell, allargar hajan tots aquells canonges o porcioners qui presents seran e els altres qui absents seran non hajan res jatsia que-y fossen presents el dia que donar se deuen. En açò emperò no entenen res que sia a donar en diners així com són aniversaris de dos que donen per peix e per cuyna en lo advent e en la septuagèsima” (fol. 14 v.).

29. *Del guardacasa*

“Ítem a guardacasa nos dona res per sopar” (fol. 14 v.).

re, qui sia dret si fer-se pot, e que lo pou sia pregont, e sia tancat dins algun poch loch a manera de celleta o de caseta poca, e sia sovin regat d'aygua fresca, e axí cessa la pudor; emperò cascun deu fer son poder que sa privada haja exida, dreta o no dreta, a la principal claveguera de la ciutat (Francesc EIXIMENIS, *Dotzèn llibre del crestià*, cap. 131).

30. *De donar porció a dos frares menors per la predicació*

“Ítem de totes viandes que en lo convent se donen se deu donar a dos frares menors per la predicació entre abduis una porció de canonge e un pa a cascú e del vi mentres que beure'n poden, e ço quel-s sobrarà és dels pobres del espital” (fol. 14 v.).

31. *Dels predicadors forans que vénen a Nadal i a Pasqua i d'altres que els acompanyin*

“Ítem a dos predicadors que venen a Nadal y a Pasqua per predicar deu provehir lo Prior e deuen menjar en convent y si són malalts deu-los proveir lo [Prior], mas lo companyó que serà deu menjar en convent. Ítem si molts venen quants que sien de passatge deu los provehir lo Prior, mas si-n havia ningú malalt no l'és tingut lo Prior de provehir” (fol. 14 v.).

32. *Dels frares mendicants que mengem a la Canònica*

“Ítem tot altre frare mendicant que mengem en convent deu menjar per pobre e ajuntats com ells seran sien ne abatuts ajuntats pobres de aquells que deuen metre aquell dia o dies e si perventura hi ha mestres (*sic*)¹⁰² més pobres que no-y deu haver aquell dia qui-ls ne provehesquen en se'n demà que sien abatuts altres tant de aquells que-y deuen ésser meses en los altres dies” (fol. 14 v.).

33. *De les porcions a donar pel prior de la Canònica als monestirs de Tortosa*

“Ítem deu donar lo Prior tots diumenges als frares menors e als menorets a cada monestir set pans de canonja e un quarter de vi e açò ha a fer si donchs per altra justa rahó de comú consell de Capítol no-ls era tolt” (fols. 14 v.-15 r.).

34. *Dels canonges que van a estudiar*

“Ítem si los canonges van en estudi, com tornen deu-los lo Prior tornar la porció si ell se la retinguda e lo canonge deu li tornar ço que ha rebut per rata temporis, mas no li sia tingut de tornar la ració entre que lo canonge li haja retut ço que haurà rebut en diners” (fol. 15 r.).

102. Hauria de dir *meses*.

CONCLUSIONS

Després de l'anàlisi de la *Carta cibariorum* de la canònica de Tortosa hem vist que eren tingudes molt en compte, fins al detall, la quantitat dels aliments que rebien els canonges i els altres racioners, una quantitat certament abundant, i la qualitat, assegurada per les visures preceptives que cada dia havien de fer els responsables de l'examen dels aliments i dels plats cuinats, que anaven a càrrec d'un mestre de coc, això és, d'un cuiner professional.

Pel tipus de plats cuinats i la combinació dels elements dels àpats (carn o peix i formatge amb salses, oli, sal, mel, vinagre, vi i diverses espècies) hem vist que la substància, el sabor i el condiment de cada plat eren perfectament estudiats.

Els canonges menjaven moltes coses cuites a l'ast, un àpat més apreciat, i també a l'olla, com ara potatges i carn d'olla, i a la cassola, plat que es cuinava al forn de la Canonja. I per acompanyar la carn i el peix es preparaven salses, picades, sofregits, farciments i pastissos, i es repartia vi, que de vegades era un vi especial.

Cada aliment mereixia un condiment determinat com a més propi: arròs, cols i carbasses amb oli cru, espinacs amb pebre, cabrits amb salsa bullida, moltó, bou i espatlles amb mostassa, peix fregit amb julivert, peix salat amb oruga, porc amb cebes i salsa, cigrons amb salsa, mussola amb sols amb oruga, ous amb salsa i mortalla, etc.

Cal considerar senyorial la taula d'àpats dels canonges tant per la quantitat de les viandes i l'abundància de carns com per la qualitat dels plats cuinats i els condiments utilitzats. Una alimentació que cal qualificar d'excessiva per als membres del Capítol catedralici, els quals, per llur *modus vivendi*, ingerien moltes més calories de les que necessitaven. L'excés d'alimentació i el poc exercici físic els havien de convertir en hipertensos, obesos, gotosos i diabètics. La vida d'un canonge no podia durar gaire en aquell temps i certament no era llarga.

Ultra els inconvenients fisiològics l'alimentació canònica en tenia de morals a la consideració dels fidels cristians i dels frares dels ordes mendicants, dominics i franciscans, dos ordes d'avantguarda a la baixa edat mitjana. No tots ni sempre veien amb bons ulls l'alimentació dels canonges, una dieta de senyors en un temps en què molts camperols i els pobres havien d'alimentar-se amb racions de subsistència. Tanmateix, el costum immemorial i l'acceptació de l'existència de classes socials per part de la societat medieval atemperaven o fins i tot impedien ordinàriament la visió crítica del fenomen que podem anomenar "la bona vida dels canonges", davant la qual només podien escandalitzar-se el menesterosos, els frares dels ordes mendicants i els pobres rectors de parròquia rural que just si veien, per minsa, la ració diària damunt la taula.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

I. Fonts

Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo)

Concessions Apostòliques, 2, 7 (660. 675): Butlla del papa Adrià IV, dada a Benevent (20 març 1156).

Comú del Capítol, 1, 1 (535.525): *Secunda Ordinatio Ecclesiae Dertusensis* del Bisbe Ponç de Monells (27 juny 1166).

Arxiu Històric Diocesà de Tortosa (AHDTò)

Carta cibariorum. Còpia de l'original en pergamí de l'Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo), guardat dins l'Arxiu Secret, Armari Commune I, signatura núm. 5.

Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE)

“Procés entre la ciutat i el clero sobre metre vi. Fet any 1372”.

Procés original. Conté trasllat íntegre del “Libre de les Viandes” de la Canònica tortosina (fols. 510 r.- 581 r.).

Fons Ajuntament de Tortosa. Bisbe i Capítol, 67. Paper 205.

II. Bibliografia

ALANYÀ I ROIG, Josep, *La Santa Cinta, tresor del bisbat de Tortosa*, dins *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta (1178-1617-2004)*, Tortosa, 2004.

ALMUNI I BALADA, Victòria i LLUÍS I GINOVART, Josep, *Sancta Maria Dertosae. Catedral de Tortosa. Guia històrica i descriptiva*, Capítol Catedral i Bisbat de Tortosa, Tortosa, 2000.

ALMUNI I BALADA, Victòria, *Un exemple de fàbrica baixmedieval de gran envergadura: la catedral de Tortosa als segles XIV i XV*. Tesi doctoral inèdita presentada a la Universitat de Barcelona, 3 vols, 2002.

AQUINO, Tomàs d', *Summa Theologiae*, 5 vols., BAC, 1955-1965.

BAYERRI BERTOMEU, Enrique, *Historia de Tortosa y su comarca*, 8 vols., Algueró y Baiges, Tortosa, 1932-1960.

CARCELLER, Alcía, *Menjar i viure a Morella*, Editorial Empúries, Barcelona, 1991.

Código de las Costumbres escritas de Tortosa, edició a cura de Ramon FOGUET i altres, Imprenta Querol, Tortosa, 1912.

- CORTS, R., GALTÈS, J., MANENT, A., directors, *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, 3 vols., Generalitat de Catalunya i Editorial Claret, Barcelona, 1998-2001.
- Costums de Tortosa*, edició a cura de Jesús MASSIP I FONOLLOSA, Fundació Noguera, Barcelona, 1996.
- DUBY, Georges., *Les chanoines réguliers et la vie Économique des XIe et XIIe siècles*, dins "Seigneurs et paysans (Hommes et structures du Moyen Âge, II)", Flammarion, París, 1988.
- EIXIMENIS, Francesc, *Dotzè llibre del crestià*, manuscrit 188 de l'Arxiu Episcopal de Vic.
- EGGER, C., *Le regole seguite dai canonici regolari nei secoli XI e XII*, dins *La vita comune del clero nei secoli XI e XII. Prima Settimana Internazionale di Studio di Mendola*, 2 vols.
- El Llibre de la Cuina de Scala Dei*, edició a cura de Josep IGLÉSIES, Fundació Francesc Blasi Vallespinosa, Barcelona, 1963.
- El Llibre de la cuina de Scala Dei*, edició a cura de Mariona QUADRADA, El Mèdol, Tarragona, 1996.
- FLÓREZ, Enrique i altres, *España Sagrada*, Madrid, 1747-1961, vol. 47 a cura de P. SÁINZ DE BARANDA.
- FONT QUER, Pío, *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*, Labor, 7ª edició, Barcelona, 1981.
- HERNANDO, Josep, *Els moralistes i l'alimentació a la baixa edat mitjana*, dins "Alimentació i societat a la Catalunya Medieval", CSIC, Barcelona, 1988, pp.271-293.
- LITTLE, L. K., *Pobreza voluntaria y economía de beneficio en la Europa medieval*, Taurus, Madrid, 1980.
- Llibre del coc de la Canonja de Tarragona*, edició a cura de Mn. Joan SERRA I VILARÓ, Tipografia La Academia, Barcelona, 1935.
- Llibre de Sent Soví*, edició a cura de Rudolf GREWE, Editorial Barcino, Barcelona, 1979.
- LLULL, Ramon. *Libre del orde de cavalleria*, edició facsímil, Obres de Ramon Llull, Miquel Font editor, Mallorca, 1986, pp. 199-247.
- LLULL, Ramon, *Doctrina pueril*, edició facsímil, Obres de Ramon Llull, Miquel Font editor, Mallorca, 1986, pp. 1-199.
- MESTRE ROBERT, *Llibre del coch: tractat de cuina medieval*, Curial, Barcelona, 1996.
- MIGNE, J. P., *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, vols. 40, 76, 106, 125, 168, 176, 205, 210, 217, París.
- MONTANARI, Massimo, *L'alimentazione contadina nell'alto Medioevo*, Liguori ed., Napoli, 1979.

- MONTANARI, M., *Storia, alimentazione e storia dell'alimentazione. Le fonti scritte altomedievali*, dins "Archeologia Medievale", VIII, Firenze, 1981.
- O'CALLAGHAN, Ramón, *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*, Imprenta Católica de G. Llasat, Tortosa. 1898.
- PERARNAU I ESPELT, Josep, *Tres notes entorn de la biblioteca papal. II. Qué és la Cigonina*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", VI (Barcelona, 1987), pp. 304-306.
- PÉREZ, Martín, *Libro de las confesiones*, Biblioteca de Autores Cristianos, BAC Maior 69, Madrid, 2002.
- RIERA I MELIS, Antoni, *Sistemas alimentaris i estructura social*, dins *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona, 1988.
- RUPERTO DE NOLA, *Llibre de doctrina pera ben servir de tallar y del art de coch*, edició a cura de Joan ARNAU, Borriana, 1988.
- SANCTUS CHRODEGANGUS, *Regula canonicorum*, edició de J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series latina prior*, vol. 89, París, 1863.
- SYMPHOSIUS AMALARIUS, *Forma institutionum canonicorum*, edició de J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series latina prior*, vol. 105, París, 1864.
- VILANOVA, Arnau de, *Regiment de sanitat al rei d'Aragó*, Edit. Barcino, Barcelona, 1947.
- VILLANUEVA, Jaime L., *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid, 1803-1852, vols.5 i 17.
- VIRGILI, Antoni, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Carta cibariorum de la Canònica de Tortosa

Arxiu Històric Diocesà de Tortosa (AHDTo)

Carta cibariorum Ecclesiae Dertusensis.

Còpia de l'original en pergamí de l'Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo), guardat dins l'Arxiu Secret, Armari Commune I, signatura núm. 5.

/fol. 1 r./ Noverint universi quod die veneris intitulata tertia mensis septembris anno dominicae Incarnationis millesimo tercentesimo quinquagesimo Honorabiles Capitulum Ecclesiae Dertusensis, videlicet venerabiles et discreti viri Franciscus de Monte Olivo, Prior, Raymundus de Tayano, Archidiaconus maior, [Dominicus Mesegeri, Decanus, Petrus Urgellesi, infirmarius, Guillelmus Oliveris, Prior Clustralis],¹⁰³ Laurentius Bretoni, Praecentor, Joannes de Castris, Thesaurarius, Michael Cirera, Hospitalarius, Bartholomeus Pujades, Guillelmus Argilaguer, Guillelmus Pineda et Magister Petrus Bajuli, Canonici dictae Ecclesiae Dertusensis, convocati ad Capitulum prout moris est in Ecclesia antedicta Capitulum convocati congregatique pro capitulo et Capitulum facientes pro infrascripto negotio in domo Capituli ipsius [...] ¹⁰⁴ et publicari coram eisdem per me [...] publicum Dertusae et infrasc[...] ...monio discretorum Guillelmi [...] Macipi et Petri Gargallo ad hec pro testibus vocatorum specialiter et rogatorum, quandam scripturam papiream cuius tenor inferius annotatur, petentes et requirentes inde eis fieri publicum instrumentum. Post haec, die Jovis intitulata sextodecimo [calendas] ¹⁰⁵ [mensis] ¹⁰⁶ octobris anno preterito, in loco de Ledone, dioecesis Dertusensis, Rds. in Christo pater Dominus Jacobus, miseratione divina Episcopus sedis prae fatae, presentibus discretis Petro Dapiera, Archipresbitero Morellae, et Petro de Ripollessio ad haec pro testibus vocatis specialiter et rogatis, fecit legi et publicari per me notarium antedictum jam dictam scripturam petens similiter de eadem, ut jam petitum extiterat per dictos honorabiles Priorem et Capitulum fieri per me dictum notarium publicum instrumentum, cuius quidem scripturae legere /fol. 1 v./ et publicare ad instantiam et requisitionem praedictorum Domini Episcopi, Prioris et Capituli, ut superius est jam dictum, tenor sequitur in hunc modum.

In Xto. nomine. Amen. Scripto tradi convenit facta mortalium quae ab humanis mentibus invidia memoria debere sepe solet oblivio. Igitur Noverint Universi

103. El text entre claudàtors està al marge del document.

104. Falta una part del foli que està estripat.

105. Al marge del document.

106. Titllat.

quod Nos Jacobus, miseratione divina Episcopus, Franciscus de Monte Olivo, Prior, et Capitulum Dertusense recognoscentes quod propter mortalitatem que his temporibus viguit pauci imo paucissimi de antiquis Canonicis et beneficiatis nostrae Ecclesiae supersunt qui notitiam habeant de portionibus seu provisionibus, quae secundum diversitatem festivitatum ac temporum sunt per Priorem de bonis Prioratus ex adversis causis Episcopo et canonicis ac beneficiatis eiusdem [Eccle]siae ministrandae, habita inter nos deliberatione et concilio [...] ¹⁰⁷ informati de his Canonicos et beneficiatos anti[quos qui] ¹⁰⁸ supersunt et alios qui solita circa haec fieri per prae[...] ¹⁰⁹ Priores Dertusenses veraciter agnoverunt onera dicto Priori incumbentia certa ministranda et ministrari solita Episcopo et Canonicis Ecclesiae per Priorem eiusdem huic scripturae publicae duximus annotandum et ad perpetuam rei memoriam committenda. Tenetur igitur Prior qui nunc est, praedecessores sui consueverunt dare et ministrare porciones sive provisiones praedictas prout sequitur.

Primerament en lo mes de juny. En aquest mes de juny és la festa de St. Joan e deuse donar per ració moltó e bou en ast e en olla, e lo de ast ab oruga e oques y polls ab salsa bullida.

Item en la festa de St. Pere e de St. Pau moltó e be e bou e spatles.

Item en la celebració de St. Pau moltó e espatles.

Item de anniversaris generals e specials que són encorporats al Priorat dels generals, nihil.

/fol. 2 r./ Dels specials en Bernat Renart.

Item en Bernat Colom.

Item en Ramon de Castellet, Cavaller.

Item Pere de Rius e Na Dolsa de Rius, mare de aquell.

E per cascú de aquests anniversaris se deu donar porch o vedell.

Item en lo mes de juliol, en la festa de Sta. Maria Magdalena deuen donar moltó e spatles.

Item en la festa de St. Jaume Apòstol tres carns, ço és moltó e bou e spatles.

Item en la festa de Sta. Anna de dues carns, ço és moltó e espatles.

Dels Anniversaris generals den Joan Despuig en aquest dia deuen donar en Convent carabaces.

Item dels anniversaris specials.

Item el mes de agost en la festa de St. Domi[ngo] [de dues]¹¹⁰ carns, ço és moltó e espatles.

107. Falta una part del foli.

108. Falta una part del foli.

109. Falta una part del foli.

110. Falta una part del foli.

Item en la festa de St. Sixt comens[...]111

Item en la festa de St. Lorens dos [carns], [m]oltó e sp[at]les.¹¹²

Item en la festa de Sta. Maria moltó e porcells en sols ab oruga e brou e oques e polls ab salsa bollida.

Item en la festa de Sent Berthomeu Apòstol de tres carns, ço és moltó e bou e spatles.

Item en la festa de sent Agustí moltó e bou e spatles e dotse diners a cada canonge e a preveres sis diners a cascú e a diaques quatre diners e a subdiaques, dormitorer y monges quatre diners a cascú.

Dels anniversaris generals den Ramon de Mulnes.

Dels anniversaris specials den Bertran Figueres.

Item de na Bernada, muller de Ramon Nomdedé.

Item en lo mes de setembre en la festa de la Nativitat de Sta. Maria moltó, bou y spatles.

Item en la festa de Sta. Creu, si ve en dimecres o en /fol. 2 v./ divendres o en dissapte, donen cebes.

Item en la festa de St. Matheu Apòstol moltó, bou e spatles.

Item en la festa de Sta. Tecla Verge moltó e spatles.

Item en la festa de St. Miquel moltó, bou e spatles.

Item en la festa de St. Hierònym moltó, bou e spatles.

Dels anniversaris generals en Pere Alegre.

Item dels anniversaris specials en Ramon Dentos.

Item en lo mes de octubre en la festa de St. Luch Evangelista moltó e bou e spatles.

Item en la festa de St. Simó e de St. Judes moltó e bou e spatles.

Item dels anniversaris generals de na Maria Conilla.

Dels anniversaris specials en Ramon de Guardia.

Item na Maria, muller den Ramon Dentos.

Item en Sampsó de Llobregat.

Item en lo mes de nohembre, en la festa Omnium Sanctorum [moltó] e bou e spatles.

Item en lo endemà moltó e spatles, o al dia que ya la professó per los morts.

Item en la festa de St. Martí moltó e spatles.

Item en la festa de St. Ruf moltó e spatles.

Item en la festa de la Dedicació moltó e bou e cabrit en ast ab juyvert. Item gallines e cunills ab carn salada. Item, part la ració, si dóna pernes de carnsalada e ració de formatge al donar e reoles.

Item en la festa de St. Andreu moltó e bou e spatles.

111. Falta una part del foli.

112. El text entre claudàtors falta perquè el foli està estripat.

Dels aniversaris generals de Andreu de Fraga.

Item en Pere de Tayà. Item en Joan Ros.

Item en Guillem Cessolivers.

Dels aniversaris specials en Pere de Casp.

Item en Ramon de Cuylla.

Item en lo mes de desembre el dissapte de Carnestoltes /fol. 3 r./ del Advent deuen donar flaons als canonges e a tots los recidents e vint diners a canonges, e deu a preveres e a diaques vuyt diners e a subdiaques, dormitorer, monges e pobres, cascú vuyt diners.

Item el diumenge de carnestoltes del Advent moltó e bou e spatles.

Item al sopar conill ab salsa.

Item en la festa de St. Nicholas de dos peixos.

Item en la Concepció de Sta. Maria de dos peixos.

Item en la festa de St. Thomàs Apòstol de dos peixos.

Item en la vigília de Nadal de dos peixos.

Item neules e primet.

Item deu fer lo Prior en dos llochs del palau el dia de Nadal o en lo endemà foch de carbó.

Item el dia de Nadal moltó e bou e cabrits en ast ab injunt.

Item gallines e cunills ab cansalada.

Item reoles e formatge e neules e primet e pernes de cansalada oltra les racions.

Item en la festa de St. Esteve semblants viandes que són el dia de Nadal.

Item en la festa de St. Joan Evangelista moltó e bou e spatles.

Item en la festa de St. Thomàs Canterbury moltó y espatles.

Dels aniversaris generals de na Saura, filla den Bernat çelom.

Dels aniversaris specials nihil.

Item en lo mes de gener en la festa de la Circumsició de Nostre Senyor moltó e bou e spatles.

Item en la festa d'Aparici moltó e bou e spatles.

Item en lo endemà de la vuytava d'aparici o al /fol. 3 v./ dia ques farà la professó per los morts d'Aparici moltó e spatles.

Item el primer dia après sent Ilari que sia dia de carn donen potrada.

Item el dia de St. Vicent moltó e espatles.

Item en la Conversió de St. Pau moltó e spatles.

Item el dissapte de la septuagèsima flaons segons lo dissapte del advent.

Item el dia de carnestoltes de la septuagèsima moltó e bou e spatles e, a sopar, conills ab salsa.

Dels aniversaris generals d'en Ramon de Conilles.

Item del pare e de la mare del dit en Ramon Cunilles.

Item den Pons Colom.

Item den Bernat Desfonollar.

- Item dels aniversaris specials nihil.
 E aquests aniversaris comensen de donar conills e pernes y deuen donar sopes.
 Item en lo mes de febrer en la festa de Sta. Maria, canelles, moltó e bou e spatles.
 Item en la festa de la Cadira de St. Pere moltó e spatles.
 Item en la festa de St. Mathia moltó e bou e spatles.
 Dels aniversaris specials de na Maria Ballesta e d'en Lledó, fill seu.
 Item den Odet de Buada.
 Item en lo mes de març en la festa de St. Gregori moltó e bou e spatles.
 Item en la festa de la Annuntiatió moltó e bou e spatles.
 Item en la vigília de Pasqua dos peixos.
 Item el dia de Pasqua moltó e bou e cabrits en ast ab injunt y cabrits en olla ab salsa de meyaderis.
 Item morterol e reoles.
 Item formatge.
 /fol. 4/ Item a sopar formatjades.
 Item deu donar lo anyel pasqual que sia bo y bell, lo qual deu ésser portat a convent cuyt y aparellat e deu lo beneir lo Bisbe o aquell qui haurà dita la missa.
 Item en lo endemà de Pasqua semblants viandes que en aquell dia.
 Item en lo dimars moltó e bou e spatles.
 Item el dimecres de dos ous.
 Dels aniversaris generals nihil.
 Dels aniversaris specials.
 Item en Pere Sorter.
 Item en lo mes de abril en la festa de St. Ambròs moltó e bou e spatles.
 Item en la vigília de St. March dos peix.
 Item el dia de St. March moltó e bou e spatles.
 Dels aniversaris generals nihil.
 Dels aniversaris specials nihil.
 Item en lo mes de maig en la festa de St. Felip e de St. Joan moltó y bou y spatles.
 Item en la festa de Sta. Creu moltó y espatles.
 Item en les Letanies lo dilluns y lo dimars, el dimecres ans de la Assensió dos peix.
 Item el dia de la Assensió moltó e bou e spatles.
 Item en la vigília de quinquagesma dos peix.
 Item el dia de sinquagesma moltó, bou y cabrits en ast ab injunt y oques y polls e morterol y resoltes e formatge.
 Item lo morterol si'l Bisbe hi menja al nou.
 Item lo dilluns moltó e bou e porcell en sols ab uruga e cabrits en olla ab salsa y reoles e formatge.
 Item los dimats moltó y bou e spatles.
 /fol. 4 v./ Item lo dimecres de dos peix.

Item el dia de la Trinitat moltó y bou e spatles.

Item el dia de Corpore Christi moltó, bou y espatles.

Item el dia de les relíquies moltó y spatles.

Dels anniversaris generals nihil.

Dels anniversaris specials Na Sibilia, muller que fonch den Berenguer de Raidell, cavaller, e deuen donar a cascun canonge dotse diners yaquesos y als altres segons que és acostumat.

Item ha a donar lo Prior a cascun canonge e a síndich e a metge tots jorns tres pans, e en cascun pa deuen metre 26 onses de pasta així com se sie cuyt deu pesar 24 onses, el dit pa deu ésser donat cuyt del un dia al altre, si festa no ho tol o altra justa rahó.

Item tots los preveres, diaques, subdiaques, dormitorer e monges y escrivà, el mestre de gramàtica, a cascú dos pans de pes desusdit.

Item a guarda casa un pa del pes desusdit.

Item a cascú dels pobres que mengem en convent un pa del pes desusdit així eleix als hostes quey mengem e açò que sobre als frares és lur, e en cas quen haguesen obs pus deu los ser donat, e de açò que més serà donat deu romanre al Prior.

Item és tingut lo Prior donar bon vi en convent e rebedor un quarter de vi a la mesura vella entre dos canonges així eleix entre síndich e metge set quarters.

Item a tots los preveres, diaques, subdiaques, dormitorer, monges, notari e maestre entre quatre en quarter del vi desusdit.

Item a guarda casa una pocha, que és la sisena part de un quarter del vi desusdit.

/fol. 5 r./ Item als covidants e pobres desus dits mentre puxen beure.

Item ultra les racions desús expressades és tingut donar lo Prior vi a nona e a completa segons que és acostumat.

Primerament a tot lo any que sie dia de donar carn done hom moltó e és acostumat que lo moltó deu ésser de pes de dotse lliures tro en setse lliures, dels quals ha quiscun canonge de ració una anqua o un lonsal o un quarter vells davant o el detràs entre dos canonges, y com done anca deu ésser ab dos ossos cumplits ço és llevat lo garró ab la carn que és davall lo nu del os tro a tres dits davall lo nu del os, e llevada la mijana ab la renyonada en així la anqua roman ab lo os sancer y ab la pala y lo lozal és la meytat del quarter primer llevat lo coll el dit lonsal partit del nu de la pala dret en avall per mig del quarter primer deu ésser partit.

Item com donen les racions damunt dites deu haver lo canonge un dia anca y altre lonsa e com li daran anca deu la haver un dia ab coa y altre menys de coa.

Item als preveres e diaques, dels moltons del pes damunt dit, entre quatre un quarter o un bras o pits o mitjana a cascú.

Item a subdiaques, dormitorer, monges e pobres e guarda casa mig coll o un garró o renyonada, sendos nuus ab dos costelles que si tenen ab lo renyó.

Item tots jorns que sia dia de carn se deu donar carn salada, ço és una lliura entre sis Canonges, ço és sis onses a cascú.

Item a preveres, diaques tres onses a cascú.

Item a subdiaques, dormitorer, monges e pobres dos onses a cascú.

Item a diaques (*sic*)¹¹³ donen espatles, han entre dos canonges una espalla e en aquests dies que donen les dites /fol 5 v./ espalles com se done ració lonsal a canonges, és lo lonsal menys de tros de la spatla e en smena dall deu ho romaner tot lo coll en lo lonsal.

Item se done entre sis preveres e diaques una spatla.

Item als subdiaques, dormitorer, monges y pobres entre sis una spatla.

Item a diaques (*sic*) done bou en convent deu haver cada canonge una lliura.

Item a preveres, diaques, a cascú mitja lliura.

Item quant se dona dos lliures de bou a cada canonge així eleix se doble a tots los racioners.

Item a subdiaques, dormitorer, monges e pobres entre tres una lliura.

Item si bou nos pot donar nis pot haver, deuen donar al pes mateix desús expressat cervo e si no-s pot trobar de les dites carns han se de esmersar en altre dia carnal.

Item a diaques (*sic*) donen oques, donen una oqua entre dos canonges.

Item entre-ls preveres, diaques e subdiaques, monges y pobres y dormitorer y scrivà y metge entre vuyt una oca.

Item com se donen polls a cascun canonge un poll.

Item entre dos preveres y diaques un poll.

Item entre dos subdiaques, dormitorer, monges e pobres, de dos en dos un poll menys un quarter.

Item los polls deus se dar ab salsa bollida.

Item a diaques (*sic*) donen porcells deuen se donar en sols ab oruga e deuen ne haver entre dos canonges un quarter y mig cap y un fetge.

Item a preveres y diaques, entre tres un quarter.

Item a subdiaques, dormitorer, monges y pobres idem.

Item a diaques (*sic*) donen cabrits en ast hauent-ne dos canonges /fol. 6 r./ un quarter e un cap.

Item entre tres preveres y diaques un quarter.

Item a subdiaques, dormitorer, monges y pobres ídem.

Item com se donen cabrits en olla deuen se donar ab salsa bullida e donen les racions segons lo dalt, mas no-y donen caps.

Item tota vegada quey ha cabrits en olla o en ast deuen donar reoles.

Item tant se donen gallines han a cada canonge una gallina.

113. Aquí hi ha un error de l'escrivà. Hauria de dir "Item a dia que-s donen..."

Item entre dos preveres e diaques una gallina.

Item entre dos subdiaques, dormitorer, monges y pobres una gallina menys un quarter.

Item a tota festa ques donen gallines deuen donar dos pernes de carnsalada oltra les racions una a taula dels canonges e altra a la taula dels preveres e dels ostes.

Item com se donen conills a cada canonge un conill.

Item entre tots los altres racioners entre quatre un conill.

Item com se deuen dar gallines y cunills deuen se dar ab salsa bullida.

Item a diaques (*sic*) donen conills a sopar deuen donar entre dos canonges un conill ab salsa bullida.

Item entre los racioners entre quatre un conill en aquella manera mateixa.

Item al dia damunt dit de les gallines deuen donar resols e formatge.

Item als dies damunt dits ques donen gallines y cunills deuen donar pernes de carnsalada, ço és a saber si-l Bisbe hi menja o no-y menja a la taula del bisbe, e dels ostes una persona e dels altres racioners de convent.

/fol. 6 v./ Item altra perna a la taula dels canonges ço que sobrarà deu ésser del artiaça major si menja en convent, en altra manera és del setmaner.

Item quant se done ració de formatge deu ne haver cada canonge de Nadal a St. Joan una lliura.

Item de St. Joan a Nadal miga lliura.

Item a preveres e a diaques tots temps quatre onses.

Item a subdiaques, dormitorer, monges e pobres e guarda casa tres onses cascú.

Item com se donen flaons, a cascun canonge un flaó e si flaons no-s poden dar, donen a cada canonge vint diners.

Item a preveres e a diaques un flaó menor que aquell dels canonges o deu diners.

Item a subdiaques, dormitorer e monges e pobres, a cascú un flaó menor que aquell dels preveres o vuyt diners.

Item entre dos flaons de canonges deu entrar un pa de pasta e deu-se fer ben prima la pasta.

Item entre quatre flaons de preveres e diaques un pa.

Item entre sis dels altres racioners menors un pa de canonge.

Item a dia que-ls donen ous deu ne haver cada canonge set ous ab salsa.

Item a preveres sinch ous a cascú.

Item a diaques quatre ous a cascú.

Item a subdiaques, dormitorer y monges y pobres y guarda casa a quiscú tres ous.

Item can hi ha de dos ous, a cada canonge dotse ous e done si cada vegada salsa y mortalla.

Item a cascú dels preveres vuyt ous.

Item a diaques sis ous a cascú.

Item a subdiaques, monges e pobres y dormitorer sinch ous a cascú.

/fol. 7 r./ Item a guarda casa tres ous tot lo any, e tres onses tot lo any de formatge.

Item a tots dies que sien de dijunis així com de vigílies de sancts com de advent com de quaresma e de septuagèsima, a cada canonge dos lliures de peix.

Item a cada prevere ab los diaques que van atrentant mija lliura.

Item a subdiaques, dormitorer, monges y pobres e guarda casa sis onses a totes les festes segons que damunt són especificades per mesos.

Item a dies o a festes de quatre o de dos cantors que vinga dia de peix han los dits canonges dos lliures de peix una ab salsa e altra ab juyvert.

Item als preveres en aquella manera mateixa una lliura.

Item als subdiaques, dormitorer, monges e pobres dotse onses a cascú.

Item a guarda casa sis onses.

Item quant se done peix que pes una lliura o més deu se pesar menys de bullada e de cap.

Item quan se donen savogues deuen ésser pesades així mateix sens bullada e cap e com són pesades deuen donar ultra pes los ous sin ha o els letons.

Item com se dona congre deune haver cascun canonge onse onses e una lliura de peix fresch e deu se donar lo congre ab salsa e sopes.

Item cascun prevere e diaques sinch onses y mija.

Item a sotsdiaques, dormitorer, monges, pobres e guarda casa quatre onses y mija.

Emperò los dits preveres e altres de convent no han gens de peix fresch, salvant aquells que prenen a canonges.

/fol. 7 v./ Item als divendres que no és dejuni han los canonges una lliura de peix a dinar e altra a sopar.

Item preveres e diaques mija lliura a dinar y quatre onses a sopar.

Item a sotsdiaques, dormitorer, monges y pobres sis onses a dinar y tres a sopar.

Item a totes les festes damunt escrites permeses de sis o de quatre cantors que vinga a haver tres dejunis no es done carn segons la festa requir.

Item com altra festa de quatre o de dos cantors ve en diumenge o altre dia de setmana al qual lo offici de la festa nos pot fer, ques mut al primer dia que serà après que sia de carn, y aquell dia ques farà lo offici que's donen les viandes pertanyents a la festa.

Item si la festa de Nadal ve en diumenge o en dissapte se ha de donar carn segons que la festa requir.

Item a totes les festes damunt escrites permeses de dos cantors que vinga a dimecres o a dissapte, o de sis o de quatre cantors a dissapte, done hom de dos ous al dinar e peix a sopar una lliura.

Item a preveres e diaques a cascú quatre onses.

Item a sotsdiaques, dormitorer y monges tres onses desús escrit promeses.

Item a tota festa que vinga en dimecres deuen dar de dos ous.

Item si peix no poden haver a sopar els dits dies de dimecres a dissapte donen a cada canonge quatre ous a sopar.

Item a divendres a sopar si peix no podran haver donen fruita.

Item als preveres diaques a cascú dos ous.

Item als altres racioners dos ous.

/fol. 8 r./ Item a dia que-y ha de dos peixs han preveres e diaques cascú una lliura y els sotsdiaques y altres porcioners cascú dotse onses. Semblant ració prenen als diumenges y dijous del advent y de quaresma.

Item a tots los diumenges e als dijous del advent e de la septuagèssima e de la quaresma se deu donar de dos peixs.

Item a tot lo any que sia dia de peix, vullas a dinar o a sopar, si és lo peix fregidor, se deu donar juyvert, e si és de aygua se deu donar salsa, e si és salat se deu donar oruga.

Item si donen dos peixs, se deu donat lo hu ab salsa e lo altre ab juyvert.

Item en la septuagèssima feria secunda a tots jorns tro que tota la septuagèssima és passada, se deu donar a convent porros y mel y una fogaça de pa en què entre de pasta de dos pans, la qual deu ésser partida entre-ls canonges que tenen lo convent e deuen ne donar als preveres que-y menjaran aquells dies a llur bon albir e deu se posar davant lo setmaner e ells que la partisca exceptats los divendres e dejunis generals que venen en la septuagèssima en los quals nos ministren porros y mel y fogaça, exceptat que a diumenges o festes que los forns no couen cesse la fogassa.

Item se done en los dies desusdits de la septuagèssima tots jorns vint diners en fruita, ço és a saber, un dia figues y altre nous, altre avellanes, la qual fruita deu ésser tota dels canonges que mengen en convent e deuen ne donar a llur bon albir als preveres que-y minjaran y als pobres.

Item als dies desusdits de la septuagèssima deuen /fol. 8 v./ donar per cascun jorn als que tenen convent peix frit ab espinachs y ab pebre mòlt sobre els espinachs, e part allà deuen posar un greal de pebre mòlt a la taula dels canonges e que-n prenguen tots los canonges si-n volen exceptats los dits dies dels divendres y dels dijunis generals.

Item deuen donar peix frit ab escabeix.

Item deuen donar els dies desusdits peix ab salsa bullida.

Item als diumenges e als dijous del advent e de la septuagèssima e de la quaresma deuen donar granijons e sobre los granijons oli, e puix hi deuen donar oli comuntment així com acostumat és.

Item lo dilluns y el dimecres y el dissapte del temps desusdit ciurons ab salsa.

Item lo dimats y el divendres arròs y oli segons que als granijons.

Item a lo peix fregidor de tot lo any deuen donar oli per a fregir si lo peix se frig en la cuyna de la canonja.

Item als temps desusdits deuen donar tots jorns spinachs y oli desús, exceptats en lo advent que ultra les altres viandes donen cols blanques ab naps mesclats.

Item als altres dejunis a divendres de tot lo any se deuen donar cols o carabaces o sebes ab oli segons lo temps que vindrà y ciurons, enaixí que als dits dejunis de tot lo any deuen donar de dites viandes ultra lo peix y les fruytes.

Item el dia de Pasqua y lo endemà y el dia de sinquagesma se deu donar en convent morterol si lo Bisbe hi menja.

Item los diumenges de Pasqua a sinquagesma se deu /fol. 9 r./ donar moltó e bou y spatles.

Item los dijous de Pasqua a sinquagesma se deu donar moltó y spatles.

Item en lo advent y septuagèsima se deu donar al demenys congre dues vegades.

Item al demenys de quaresma deuen donar congre tres vegades.

Item no contrastant la regla dels dies que's deu donar congre, que si peix fresch o salat nos pot donar, deu-se donar congre esta vegada que peix fresch o salat no's pot haver en la quantitat desús expressada y quant troben peix fresch que paguen la lliura que's deu donar ultra lo congre a cascun canonge.

Item se deu donar tots temps a tots dies de tot lo any de carnal mostaya ab mel exceptat lo dimecres y el dissapte que hi haje de un ous.

Item a tots dies que donen cabrits en ast deuen donar salsa de juyvert ab mel y pebre.

Item a tots jorns que donen porch o vedell en ast o porcells en sols se deu donar uruga y deuen hi metre salsa, emperò a dia que donen la una de aquestes tres salsessen les dues.

Item a tot dia que-y haja de dos ous donen mostaya.

Item tota vegada que ningun canonge vulla cuynar en la cuyna de convent, que pot fer sens ningun contrast e li hagen a dar lenya del Priorat.

Item se deu donar per tots temps a tots jorns en convent fruyta verda o seca per vint diners e deu ésser la fruyta seca un dia figues, altre nous, altre avellanes, e aquesta fruyta se done tots jorns a sopar o d'ora nona si és dia de dejuni.

Item la fruyta vert o tendra se entenen letugues, /fol. 9 v./ ràvens ab sebes tendres, sireres, prunes, ametles tendres, sarmenyas, peres, prèsechs, cogombros, rayms, mangranes, e a més deu donar a sopar o a ora nona a dia de dejuni.

Item ultra aquestes fruytes se deuen donar a tots jorns en figues tendres vint diners, les quals se deuen donar a dinar, y deuen se dar tantost que hom ne troba bastament e donen se mentres hom ne pot trobar, que basten a convent.

Item als dies de dejuni que venen en aquest temps se deuen dar a hora nona les dites figues ab les fruytes desusdites.

Item com se donen letugues deuen donar vinagre y mel.

Item a tots los anniversaris universals, generals o especials que venen de Pasqua a St. Miquel deuen donar porch cuyt ab cebes y salsa o vedell ab salsa menys de sebes.

Item en tots los anniversaris que venen de sant Miquel a Nadal generals o specials deuen donar porch en ast ab orugua e deune haver cada canonge una lliura de porch o vedell, a preveres y a diaques mija lliura, als altres racioners entre tres una lliura.

Item en los anniversaris que venen de Nadal tro a Pasqua generals o specials deuen donar cunills ab salsa e sopes enaixí que en la escudella del canonge deu entrar un diner de pa, en les dels altres racioners segons més y menys.

Item si dóna hom diners pera cunills donen sen vuyt diners e un diners per sopes e als preveres dos diners per conills y malla pera sopes, pera pernes al canonge un diner y al artiac a i al setmaner com lo artiac no menge en convent tres dies per la carnsalada e als preveres tres.

/fol. 10 r./ Item si ningú dels dits anniversaris venia en la septuagèsima o en quaresma deuen se fer en asts de les carnestoltes per tal com se deuen dar los dits cunills e si lo temps del carnal ere tant breu, deu se mudar e pagar lo dit aniversari en lo carnal que ve après Pasqua ab les viandes desusdites de aquests anniversaris, és exceptat aquell aniversari den Pere Sorter en lo qual se deu donar peix.

Item a dia que donen mija pietansa de porch o de vedell, a cascun canonge mija lliura e als preveres, diaques a cascú nou onses, los altres racioners y pobres a quisquí sis onses.

Item en lo advent se deu donar neules y primet y done lo prior prim lo primer dia a cascú de aquells qui han dignitats o officis cascun dia entresus a la vigília de Nadal, en la qual ne done lo Prior el dia de Nadal y lo endemà deuen donar a cada canonge dotse neules y un anap de maure plen de piment.

Item a preveres e a diaques sis neules a cascú y un anap de piment que a un menor que aquell dels canonges.

Item a sotsdiaques, dormitorer, monges, frares y guarda casa tres neules y un anap de piment menor de tots los altres.

Item de totes cuynes o salses de qualquer condició sien nulles de carnal o quaresmals deu haver cascun canonge tres escudelles, una per a si de aquelles majors plena, altres per escudiar de aquelles que-s donen a capellans, altres al troter així com de sotsdiaca.

Item se deu donar carnsalada a tots los dits carnals de Nadal entro a sant Miquel segons lo pes desusdit.

Item se deu donar porch salprès a tots los dies carnals /fol. 10 v./ de sant Miquel tro a Nadal entre quatre canonges una lliura.

Item entre vuyt preveres o diaques una lliura.

Item a sotsdiaques, monges y dormitorer y pobres, entre dotse una lliura.

Item de sant Joan a sant Miquel se deu donar als dimecres, divendres y dissaptes y a tots los altres dies de dijunis agràs a matí y a vespre y als dejunis a hora nona en cas que si don peix.

Item deu donar lo ortolà a convent carabaces a tots jorns a deu dies de juliol tro a la festa de santa Creu de setembre y si-l ortolà no-n ha deu ne haver lo majordom del Prior a messió del ortolà.

Item deu donar lo prior del dia de Senta Creu de setembre tro en la vigília Domnia Sentorum inclusive tots dimecres e divendres e dissapte e dits dejunis cebes a convent y deu-ne haver cada canonge vuyt cebes.

Item los capellans de Sent Pere e de Sant Esteve a cascú sinch cebes.

Item a tots los altres preveres, diaques y dormitorer a cascú tres sebes.

Item tots los sotsdiaques, monges, pobres y guarda casa a cascú dues sebes.

Als altres dies de tot lo any deuen donar cols exceptats als dies desusdits e als dies que-s segueixen.

Item al primer dia que-s dóna carn après la festa de sant Ilari deu donar lo ortolà al diumenge y al dimats y al dijous porros, y deuen se donar los porros tro al carnestoltes per fer porrada y als altres dies cols tro a la septuagèsima.

Item de Pasqua a sant Joan deu donar lo ortolà cols entro en deu dies de juliol e si totes les coses desús expressades /fol. 11 r./ no pot haver lo ortolà, deu-ne comprar lo majordom del prior.

Item deu donar lo ortolà a convent a les Letanies faves e alls per vuyt dies en dimecres e divendres e dissaptes o en dejunis, y si lo ortolà no-n ha deu-ne comprar lo majordom del prior.

Item a tots dies de dejunis de tot lo any deu-ne donar ciurons ultra la altra cuyna e als dies desús assignats del advent y de quaresma.

Item tantost que-s poden haver figues comensen ne deuen donar a tots jorns mentres hom ne puxa haver e así a donar vint diners al dinar ultra les fruytes altres o viandes que han a donar a sopar.

Item al dia del dejuni se deuen dar a hora nona figues y les altres fruytes que-s donen a sopar.

Item pren lo senyor Bisbe cada dia tres racions de canonge.

Item en les festes que-l senyor Bisbe menja en convent ab sos convidants deuen-li ésser posades les racions de aquelles viandes que-s donen aquell dia, e als convidants que-y haurà que sien a la taula dels preveres ració de preveres.

Item a estudiants e a tots los altres ració de sotsdiaques.

Item com lo dit senyor Bisbe menja en convent en les dites festes, com se dóna bou deu se posar davant d'ell una peça de bou que pes dotse lliures e levant de la seva taula del seu majordom e depuix deu venir a la taula del majordom del prior, el Prior deu donar al hospitaler dues lliures per esmena de aquella peça.

/fol. 11 v./ Item tots diumenges de carnal dóna lo Prior moltó y bou y si ninguna festa de sis cantors o de quatre hi ve donen se les carns segons qui és ordenat

desús en les dites festes. Et si alguna festa en que hom do dues carns ve en diu-menge no dóna el Prior sinó moltó y bou salvant la festa de les relíquies, que dóna hom moltó e espatles.

Item a dia de festa en solemnitat los convidants del Bisbe o preveres estranys segons que és acostumat o de aniversari general o altre dia que-y haja ostes de qualsevol condició, vulle sia tot lo pa e el vi e les altres viandes que·ls sobran deuen anar al espital e Espitaler deu hi tenir companyons que·l pleguen.

Item comensen a dejunar los canonges de sant Miquel entro a Pasqua tots los divendres, emperò los divendres que venen de Nadal tro passada la vuytava de Aparici no són tenguts de junar.

Item totes les viandes de qualssevol condició que sien que·s donen es deuen donar en Convent deuen donar los officials bé y cumplidament sens ninguns toralls ni differència que no deu ésser feta a altre, e tot ço en quantitat e en bonitat segons que fer se deu, e açò a coneguda del artiaça major e del sagristà e del prior claustrer o en defalliment de la hu de aquests lo setmaner qualsevol que sia.

Item que lo hu dels damunt dits que haja anar tots dies a la cuyna per veure les carns que són a partir e si no li semblen bones que les pusquen fer cambiar.

Item los moltons deu venir sencers en la cuyna de palau e deuen se partir presents aquells que /fol. 12 r./ deuen veure les viandes e no se deuen pesar cap, ni peus, ni fetge, ni melsa, ni frexures, ni verga, ni genitius, ni lleterola.

Item quel officials així com a majordom, paniçer, boteller, coch, porter o llurs llochtinents que ultra tres dies tindran lo llochtinent de aquells per cascun any deuen jurar costums de aquells tots anys en lo mes de juny en les mans e poder de artiaça major y del sagristà y del prior claustrer o de qualsevol de aquells que presents seran, e si ningú falta que sia ab ells lo setmaner qualsevol que sia. E si algú dels dits officials dins lo any se mudarà, semblantment deu jurar dins tres dies en poder dels damunt dits que bé y cumplidament daran als canonges y capellans y a tots los altres racioners de les viandes e de totes les altres coses, e que ningun frau no faran en les dites coses scientment ni consentiran que ningú la-y fassa per si ni per altri en tot o en partida, e si en les dites viandes e en altres coses als dits canonges y porcioners donadores en quantitat o en bonitat defalliment algú los dits officials faran, tot allò quant se vulle sie ho sien tinguts de remergrar y esmenar a coneguda dels damunt dits e la hu de aquells en la absència dels altres.

Item que·l Prior deu licenciar los dits officials que tinguen y observen les dites coses e que·l Prior encara no puxa donar licència als dits officials o algú de aquells que usen dels dits officis tro que hagen fet lo sacrament en mà dels damunt dits e /fol. 12 v./ del hu de aquells en absència dels altres. Emperò que·ls dits officials hagen a jurar en poder dels damunt dits present lo capítol o la major partida.

Item tota vegada que canonge claustral de Tortosa ve de algun viatge, lo prior de Tortosa deu provehir a ells e a tots aquells que ab ell vindran aquell dia y dos dies següents en viandes, ço és a saber pa y vi y moltó o, si ve dia de peix, que li do

peix o ous y civada y palla a les bèsties si del viatge vindran ab ell per acompanyar-lo, en altra manera aquell dia tant solament a ell y aquells qui [ab ell] vendran en les dites viandes y civada a les bèsties li sie provehit e menjar lo en plaurà al dit Canonge, mas ço que los sobrarà deu ho tornar al Prior.

Item quant se lig lo testament en la claustra en lo claustro dels canonges deu fer donar lo Prior a beure al senyor Bisbe y a tots los canonges e a tots los capellans e a tothom altri qui allí sia que beure volrà.

Item finit tot lo offici deu fer pujar lo Prior al boteller una canada de vi al dormitori ahont beguen canonges, clergues e tota altra persona que beure hi vulla.

Item lo vi que-n sobrarà de la canada és del dormitorer.

Item al dijous de la Cena les companyes del Espitaler deuen portar aygua a la cuyna del Palau pera llavar los peus dels canonges y dels frares y lenya ab que-s calfe la aygua, y los officials del prior deuen ho calfar y aparellar.

/fol. 13 r./ Item aquest dia mateix deu donar lo espitaler ració de ciurons ab salsa a tot lo convent y lenya ab que-s cogue.

Item deu donar a tot lo convent pitansa de peix en sols ab oruga, ço és musola o savogues e havent dos canonges una savoga y altres racioners savogues més o menys.

Item deu donar a tots los pobres que-ls canonges meten en convent ans de dinar de pa e de vi e dels dits ciurons sengles e scudelles, e del peix ab la oruga, y així mateix a cascú la ració segons que ja és acostumat.

Item deu donar lo Prior bona aygua de pou pera amerar lo vi en convent a tot lo any y deu estar prop la canada de la botilleria en guisa que tothom se'n puxa pendre així mateix a totes les collations, emperò de Pasqua a sant Miquel deuen se'n posar dos cànters, lo un al Cap del Palau y l'altre al [altre]¹¹⁴ davant la taula dels canonges e deuen los mudar a mig menjar.

Item deu donar lo Prior contínuament a tot lo convent sal de Cardona a la taula mentres que el dit convent menge.

Item deu donar lo Prior contínuament a tot lo convent sal y lo boteller culles a tot lo Convent tota vegada que si do arròs, granyens o ciurons.

Item deu donar lo Prior totes les viandes que són acostumades de donar en palau a canonges e clergues e a tots los altres racioners en escudelles /fol. 13 v./ sues pròpies e talladors grans e paelles, aquells que hauran menester e greales.

Item a tot Canonge que meng fora convent és tingut lo Prior de prestar talladors grans e pochos e tota altra fusta entre en quantitat de vint pessés, el dit canonge deu jaquir penyora o senyal al porté o a son lochtinent segons que és acostumat e el Prior és tingut de fer lavar la dita fusta que-l canonge haurà tenguda.

114. Mot repetit per error de l'escrivà.

Item que-l porter e aquell qui serà en lloch de porter puxa regonéixer totes les coses de tots los Canonges e que pusquen pendre tota la fusta quey trobarà que sia al senyal de la Canonja.

Item deu donar lo Prior contínuament oli a tres llànties:

La una que crem davant Sant Miquel.

L'altre que estigue en lo dormitori e l'altre en les privades.

Les quals deuen cremar contínuament de nit e deu pagar lo dit Prior les dites llànties e açò que pertany a les dites llànties.

Item als Capellans de Sant Pere e a dos Capellans antichs de Capella a cascú una barcina de palla per a màrfegues.

Item deu donar lo Prior a cascun Canonge tots anys una bona barcina de palla per a màrfegues.

Item als monges que jaen en la segristia dos barcines e tres màrfegues llurs.

Item deu fer escar lo Prior la privada comuna tota vegada que menester hi sia.

Item és tingut de fer obrar si menester hi és e tenir en condret totes les cases e cubertes comunes /fol. 14 r./ així com és refector e la cuyna, capítol e dormitori y el lavador, lo pou, la capella de sant Miquel e totes altres obres comunes exceptant la Iglesia e la Claustra y les altres obres comunes que-s han a fer per singulars dignitats.

Item deu pagar lo Prior tota messió que-l Capítol haje a fer així com entre més Canonges e altres missatgers o correus per affers comuns de Capítol e totes altres missions de pleyts e altres negocis comuns que per Capítol se hajan a fer.

Item deu donar lo Prior al senyor Bisbe e als canonges porcions íntegres e sis vol que sien presents en la Iglesia o en qualsevol lloch que sien dins lo terme de Tortosa.

Item deu lo Prior provehir a tot canonge claustral com se vaja ordenar fora la ciutat de Tortosa si és un canonge ab un prevere e un escuder, e si són dos o més a ell y un prevere entre tots en llurs scuders, així com en bèsties y totes altres missions necessàries e no deuen pendre ració salvant lo guardacasa lo qual deu pendre cada dia mentre sia defora.

Item que les carns desudites e peix e flahons e ous, si per aventura no podie donar el dia que dar se deuen per ço que nos trobassen o per altra rahó e si-n havien a donar en altre dia que aquell allargàs, hajan tots aquells Canonges o porcioners qui presents seran e els altres qui absents seran non hajan /fol. 14 v./ res jatsia que-y fossen presents el dia que donar se deuen. En açò emperò no entenen res que sia a donar en diners així com són anniversaris de dos que donen per peix e per cuyna en lo advent e en la septuagèsima.

Item a guarda casa nos dóna res per sopar.

Item de totes viandes que en convent se donen se deu donar a dos frares menors per la predicació entre abduy una porció de canonge e un pa a cascú e del vi mentres que beuren poden e ço quels sobrarà és dels pobres del Espital.

Item a dos predicadors que venen a Nadal y a Pasqua per predicar deu provehir lo Prior [e deuen menjar en Convent y si son malalts deu los proveir los]¹¹⁵ mas lo companyó que serà deu menjar en Convent.

Item si molts venen, quants que sien, de passatge, deu-los provehir lo Prior, mas sin havia ningú malalt no l'és tingut lo Prior de provehir.

Item tot altre frare mendicant que menge en convent deu menjar per pobre e ajuntats com ells seran sien ne abatuts ajuntats pobres de aquells que deuen metre aquell dia o dies. E si per ventura hi ha mestres (*sic*)¹¹⁶ més pobres que no-y deu haver aquell dia qui'ls ne provehesquen, en son demà que sien abatuts altres tant de aquells que-y deuen ésser messes en los altres dies.

Item deu donar lo Prior tots diumenges als frares menors e als menorets a cada monestir set /fol. 15 r./ pans de Canonja e un quarter de vi e aço ha ha fer si donchs per altra justa rahó de comú concell de capítol no'ls era tolt.

Item si los canonges van en estudi, com tornen deu los lo Prior tornar la porció si ell se l'ha retinguda, e lo canonge deu li tornar ço que ha rebut per rata temporis, mas no li sia tingut de tornar la ració entreque lo canonge li haja retut ço que haurà rebut en diners.

Et ut de praemissis omnibus et singulis in futurum haberi valeat plena fides, quia dictus Reverendus Dominus Episcopus et praefati honorabiles Prior et Capitulum petierunt et requisiverunt per me praesentem notarium eis fieri duo publica instrumenta per alphabeta divisa, tradenda videlicet alterum ipsorum dicto venerabili Priori et aliud honorabilibus Capitulo antedictis ad conservationem juris eorum, ad quorum Reverendi Domini Episcopi et honorabilium Prioris et Capitulum predictorum instantiam et requisitionem, Ego dictus notarius qui praemissa legi et publicavi ut superius continetur et ipsis interfui eaque in hanc formam redigi et scribi jussi.

Quae fuerunt acta tam in Civitate Dertusae, videlicet in Domo Capituli ipsius Ecclesiae, quam in dicto loco de Ledone, diebus, horis et anno quibus supra ac praesentibus vocatis et rogatis testibus antedictis.

Sig+num Berengarii Segarra, notarii publici Dertusae et auctoritate Excellentissimi Domini Regis Aragonum per totam terram et dominationem suam qui praedictis interfui eaque scribi jussit et in tribus pergameneis cum aqua picis adjuncti, quorum primum pergamenum incipit "Noverint universi quod die veneris et cetera", et finit sic "segons que damunt son specificades". Secundum vero incipit sic per menses "Item a dites festes de quatre o dos cantors", et finit sic "una porció de canonge y un pa a cascú e del vi". Tertium vero pergamenum incipit sic

115. La frase entre claudàtors està afegida al marge.

116. Hauria de dir *meses*.

“mentre que beure poden e ço que’ls sobrarà et cetera”. Et sufficit atque praesentibus vocatis et rogatis testibus antedictis.

Sig+num Petri Alosi qui haec scripsit mandato Berengarii Segarra, notarii publici supradicti, cum raso et abrasso in quinta linea ubi dicitur Sedis praefatae, et cum supraposito in vigesima secunda linea ubi scribitur festa, et cum raso etiamque emendato in CXXVIII linea ubi rescribitur quel sie, et in eadem linea quinta reperitur semblantment et in CXXXI linea quinta invenitur e de la un de aquell en absentia dels altres et cum supraposito etiam in Centum quadragessima linea ubi notatur exceptat la Iglesia e la Claustra e les altres /fol. 16 r./ obres comunes, die et anno praefixis.